

Г Л А С Н И К

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ
ЧАСОПИС ЗА ПРАВНУ ТЕОРИЈУ И ПРАКСУ

Година LXVIII
Књига 56

Нови Сад, јун 1996
Број 6

САДРЖАЈ

Тема Гласника:
КРИЗА ПРАВНОГ СИСТЕМА — КРИЗА ПРАВОСУЂА

ЧЛАНЦИ

Др Станко Пихлер	Имитација права — имитација живота / 211
Др Жељко Фајфрић	Суд као „тотална институција” / 214
Др Миклош Биро
Др Александар Молнар	Знање и ставови студената права о уставним решењима / 219

РАСПРАВЕ

Владимир Миљевић	Криза правосудја, неефикасност парничног поступка и краће подсећање на Закон о грађанском парничном поступку од 1929 / 226
Душан Павлица	Мењати судску праксу у парницама за накнаду штете / 233

ПРИКАЗИ

Др Зоран Јелић	Семантичка теорија казне (Александар Фатић: „Казна као метафора”) / 240

ХРОНИКА / 247

САОПШТЕЊА

Са седнице Управног одбора АКВ / 251

ГЛАСНИК
АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

Покренут 1. јуна 1928.

Главни и одговорни уредници

Др Коста Мајински (1928—1932), др Никола Николић (1933—1936), др Василије Сиџанковић (1936), др Славко М. Бирић (1937), Владимир К. Хаџи (1937—1941), Милорад Бојић (1952—1972), Сава Савић (1973—1987), Мирослав Здјелар (1987—1994)

Уређивачки одбор

СЛОБОДАН БЕЉАНСКИ

главни и одговорни уредник
адвокат у Новом Саду

Др Енике Веј, адвокат у Новом Саду, Милан Добросављевић, адвокат у Новом Саду, др Јанко Кубињец, адвокат у Бачком Петровцу, Срџан Миковић, адвокат у Панчеву, Пребрај Веселиновић, адвокат у Новом Саду, Радивоје Јовић, адвокат у Новом Саду

Технички уредник
Мирјана Јовановић

Адреса Уредништва

21000 Нови Сад, Змај Јовина 20/1. Телефон: 021/29-459
Рукописи се не враћају

ГЛАСНИК

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

ЧАСОПИС ЗА ПРАВНУ ТЕОРИЈУ И ПРАКСУ

Година LXVIII
Књига 56

Нови Сад, јун 1996
Број 6

ЧЛАНЦИ

Др Сшанко Пихлер
професор Правног факултета у Новом Саду

ИМИТАЦИЈА ПРАВА — ИМИТАЦИЈА ЖИВОТА*

САЖЕТАК: Аутор износи став да је југословенски поредак само формално регулисан правом, али да не функционише помоћу права. Он је имитација права, а тиме и средство имитације живота. У таквом социолошком и историјском контексту немогуће је успоставити грађанско стање.

Кључне речи: правни поредак, имитација, аномија, искључиво, несигурност, грађанско стање.

1. На тему о стању нашег права и правништва је истовремено и једноставно и компликовано говорити. Једноставно, јер је стварност толико огољена да су неке важне чињенице постале такоређи ноторне па их није потребно посебно доказивати. Понекад су до те мере очигледне да их, чини се, свако примећује, схвата њихово порекло, значење и смисао. Истовремено, осећамо се беспомоћни пред њима, као и пред свешћу да ипак многи оно што је очигледно не виде. Из оба разлога се све више губи мотивација да се о њима говори и њима бави због утиска о безнадежности стања ствари. Компликовано је, пак, говорити на поменућу тему са становишта строге научне методологије, јер немамо истраживања којима би се проверили утисци или здраворазумска запажања и закључци засновани на

* Рад примљен: 10. XI 1995.

њима, који не морају у целини бити истинити. Данас су таква истраживања разуме се неопходна, али њих је тешко методично спроводити, добрим делом из истих разлога који су условили стање о којем је реч. Због тога нам остаје да се задржимо на запажањима и утисцима о појавама и процесима битним за конституисање и функционисање права, као и о откривању њиховог значења не само за садашњост већ нарочито за будућност. Отворено и искрено треба рећи, да су та запажања и утисци поражавајући с обзиром на вредносни систем који преферира идеју правности као цивилизацијску идеју и стил живота једне разумно организоване заједнице.

2. Ако пођемо од тога да је право оно што формално „важи” — онда долазимо до једне слике о нашем праву, а *сасвим друге* ако прихватимо „реалистичку” концепцију права, по којој је рецимо право само оно што се примењује или је ефикасно, или *ипреће*, ако се пође од келзенијанске тезе, да је услов за постојање права поредак норми које су у *целини* ефикасне. У другом и трећем смислу могло би се, с обзиром на утиске о нашој ситуацији, поставити питање, да ли *уопште имамо право или колико га имамо*, да ли уопште наша заједница функциониште по правној логици. Нисмо уверени да поредак односа који је формално регулисан правом примарно функционише путем права, односно да то што зовемо правом адекватно функционише. Зато је основано питати се, не примењује ли се оно само егземпларно, није ли оно само *имитација права*, па тиме и средство *имитације живота*? Као да се једно с другим слаже и једно друго подразумева: имитација права (додатно) имитира живот, имитација живота условљава имитацију права. У таквој ситуацији позивање на право као стил живота постаје или илузија или лицемерје.

3. Живимо у времену и друштву „*параформација*”. Уз све мање или више формално институционализовано као да постоји параинституционализација, а није јасно шта је и колико је од тога двога стварно функционално. Тако на глобалном плану добијамо неку *парадржаву* и *парайправо*. Тиме се успоставља *поредак несигурности и неизвесности*, чиме је гарантивна функција права потиснута. На социолошком плану примећујемо неку врсту *паразаједнице* или *паразаједница*, као логичну последицу недостатка социјалног консензуса. Једноставно речено — *поредак аномije*, на који смо се већ толико навикли или се навикавамо, да је он постао не само социолошка већ и наша психолошка и морална стварност.

У таквим условима, природно, присутна је снажна *пошреба* за правношћу, али *истовремено* и *лажни викај за правом*. Право подразумева принципе, а принципе је у овом стању у којем смо тешко градити и живети по њима, па су у извесном смислу чак и непожељни. На социјално-психијатријском плану може се регистровати појава неке врсте шизоидности — у себи процепљеног, недефинисаног и неодређеног друштва, друштва без заједништва и без јасног идентитета или идентитетâ. Трагање за идентитетом, његово налажење и

политичко-правно осмишљавање постаје прворазредни задатак нашег времена и ових генерација. До њега ће се врло тешко доћи не само због оштрих колизија различитих вредносних система, већ и због наглашене нетолерантности и искључивости у инсистирању на једнодимензионалном приступу у идентификацији сложене заједнице. То отежава успостављање консензуса, а на плану права *уставности* и *законитости* у савременом смислу речи.

4. У таквом социјалном и историјском контексту немогуће је успоставити *грађанско стање*, као *основни предуслов права*. Актуелне идеолошке концепције углавном нису на трагу грађанске културе, а тиме ни на путањи правне државе, независно од тога како се оне, искрено или неискрено, представљају. Ако се томе дода да је код нас традиција опште и посебно правне грађанске културе *ишак у целини скромна* и уз то оптерећена патријархално-патерналистичко-непотистичким менталитетом, изгледи за скорију афирмацију правности су доста оскудни. Тако у нашим приликама, званично или незванично позивање на правну државу без истинског ослоњања у стварности социјалног и правног система постаје, или политичка инструментализација овог данас код нас популарног појма, или наивно уверење да је стање правности могуће успоставити релативно брзо и једноставно. То је нажалост много теже него што многима изгледа. За такво стање је потребно обезбедити низ претпоставки. Оне нису на видiku.

Што се нашег актуелног *искуства* тиче, близу сам ставу да је оно ипак промишљено (свесно) и плански изграђивано. Оно је трагично и варварско, дакле недостојанствено, и зато *нейрејоручљиво*.

Због свега тога имам утисак, да је наша судбина у томе, да ћемо још дуго *играјати* — *имитирајући живој и бавити се правом* — *имитирајући ја*.

IMITATION OF LAW — IMITATION OF LIFE

Stanko Pihler

Summary

Author considers that the Yugoslav system is only formally regulated by law, but it doesn't function by the means of law. It is imitation of law and thus the means of imitating life. In such a social and historical context it is impossible to establish a civil state.

Key words: legal system, imitation, experience, civil state.

Др Жељко Фајфрић
адвокат у Шиду

СУД КАО „ТОТАЛНА ИНСТИТУЦИЈА”*

(Криза правосуђа)

САЖЕТАК: Аутор сматра да криза правосуђа није везана само за правосудне органе, већ за цело друштво које се све више приближава „тоталној институцији”. Залаже се за независно судство, које ће бити ослобођено егзистенцијалних брига, политичких и малограђанских притисака и бирократске идеологије.

Кључне речи: суд, друштво, правосуђе, тотална институција, независност.

Сигурно је да покушај откривања суштине неког друштва захтева да се спозна природа и улога судства у њему. То је последица тога што оно као специфичан државни орган у великој мери одражава структуру друштва и односе моћи који владају у њему, а нарочито домашај који има политичка власт. По самој својој природи судству је намењен задатак да спроводи једно одређено Право као систем норми који треба да регулише односе између чланова друштва. Све право је државно право, каже Фихте, а Слободан Јовановић се надовезује у свом делу *О држави* наводом: „Нити може бити права без државе, нити државе без права.” Тиме рад судства одржава постојање свести и хтења неког стања, насупрот обичном детерминизму. Стога рад судства истовремено изражава човекову културу, сазнање о свету и његово стваралаштво. Због тога ми данас не можемо да замислимо да постоји било које организовано друштво које би могло да преживи без судских органа. Како каже Карлајл: „Где

* Рад примљен: 9. X 1995.

су људи иу су и иправила. То је чињеница која има вечитиу вредности. Јер најдубљи закон људске иприроде јесте да не буде роб наџона, случаја и сурове иприроде, већ на неки начин њихов иосиодар.”

Основно питање када се говори о кризи правосуђа јесте да ли наше данашње правосуђе одражава одговарајућа сазнања о свом објективном положају у одређеном времену и простору, као и то да ли одражава оперативност онога што се хоће и тражи од њега. Проситије, да ли је наше правосуђе одраз оних снага друштвеног система које могу да допринесу његовој динамичној равнотежи, а тиме и интеграцији на нормативној основи.

На првом месту правосуђе представља институцију која је неки скуп навика и која је увек изван контроле појединаца. Такве институције знају из тога разлога да поприме облик спољних, често туђих ентитета. То може бити врло неугодно јер оно (правосуђе) јесте регулаторни образац или програм који друштво поставља понашању појединаца. У том деловању према појединцу правосуђе испољава моћ принуде која се не осећа ако се добровољно прихвата, али постаје и те како осетљива ако јој се ко покуша супротставити.

Већина критика нашег правосуђа у дневној штампи поприма већ дуже време углавном нереалан, романтичарски (а од наших многих колега адвоката веома често и смишљено сензационалистички) карактер јер критичари заборављају да судије нису наше идеалне фикције већ да живе и раде у постојећим друштвеним заједницама и да не могу да буду другачије од ње. Треба бити свестан да нигде у свету не постоји неко „лебдеће” право које ће бити сасвим независно од друштвено-политичких прилика, па сходно томе не постоји ни правосуђе које ће бити изнад тога. О томе је Анатоли Франс једном подсмешљиво навео да свако право у својој величанственој једнакости забрањује и богатима и сиромашнима да краду на улици и да просјаче. Апстрактни идеал праведности који провејава главама и списима људи, чији је дух племенит и јак, а крв слаба, није ништа ново јер се овај идеал појављује и у свим религијама и свим филозофијама. Ипак, чињеница је да историја признаје само успех који из права јачег ствара онда и право свих осталих.

Правосуђе се увек нађе у тешкоћама када се од њега очекује да спроводи оне законе које држава на неки начин „натура”. Такве ситуације нису ретке јер на институционалном врху државне организације (најчешће Парламент) могу се усвајати буквално свакакве одлуке и закони, са простим (и легалним) оправдањем да то чини гласачка већина. Томе скоро да нема било каквих ограничења (барем не ефикаснијих) нарочито онда када институционални врх изгуби критичност о томе на који начин треба неке односе у друштву нормирати. Погрешна премиса о свемоћи правног нормирања у институционалном врху једноставно неће обраћати пажњу на повратне информације (*feedback*) о несврсисходности донетог прописа. Једино могуће ограничење за такав институционални врх јесте стручност која се изражава кроз законодавну активност. Таква стручност треба

да стави границу свемоћи и да одреди који су прописи сагласни сврси која се жели постићи. То значи да се најпре кроз законодавну активност, а онда кроз рад судских органа може одrazити само оно што је са стручног становишта изводљиво. Једноставније речено, оно што је засновано на познавању каузалних веза и што је у одређеном тренутку не само могуће већ и паметно учинити. Стога институционални врх (политичари) мора своју моћ да подели са стручњацима који (нажалост) редовно стоје на nižем оперативном нивоу од њих.

То стога што донети неку правну норму која се не извршава јесте много веће зло него не донети никакву. Уколико се код људи створи убеђење да се неке правне норме извршавају а неке не, долази до колебања у убеђењу да правну норму треба у сваком случају извршавати. Тако се поверење у правни поредак и правну сигурност, а онда и у сам државни систем најчешће поремети. У том моменту суд уместо да кроз примену правних норми допринесе интегрисању друштва на нормативној основи, доводи до његове дезинтеграције и сумњи у државни систем. Истовремено почиње криза правосудја и неповерење у оне људе који тамо раде.

За државну заједницу која има веома мало традиција у поштовању правних норми, а каква је наша, таква је опасност веома велика и представља једну од највећих препрека да би се дошло до неких западноевропских стандарда законитости. Зато је данашња улога којју судија има најтежа јер сви ми би желели да се правосудје приближи појму „тоталне институције” у оном смислу да свака „тотална” институција мора бити објективна и независна у односу на оне људе који је сачињавају. Но, то је увек фиктивно јер свака институција на првом месту јесте људска творевина и мора да у себи обухвати извршан степен интеракције и међузависности с људима које обухвата. Тиме она не само да гуши аутономна својства појединца већ им за узврат нешто и пружа (најчешће егзистенцијалну сигурност). Стога се од судије тражи да сарађује на начин како то прописује организација (правосудје), а не позитивни пропис. То се увек представља као у интересу појединца јер он својим супротстављањем и онако не може да било шта измени, а себе може да упропасти.

Због своје егзистенције многи попуштају, веома често из страха и кукавичлука. Вероватно најјачи разлог за таква попуштања јесу објективне економске околности које траже од њих (радника у правосудју) да се остварују и редукују на један економски сектор бивствовања (најчешће бедан) са којим они као људи не могу да буду идентични. То је тај слаб материјални положај који данашњи судија има. Његова плата му не допушта ни приближно да живи онако како то приличи његовом положају, знању и способностима. С друге стране се опет налазе адвокати о чијим се зарадама причају бајке, нажалост најчешће нетачне.

Због тога када говоримо о „кризи правосудја” морамо бити свесни да је то процес који није везан само за правосудне органе већ и за цело друштво које се све више приближава „тоталној институци-

ји". У таквим системима повећава се број оних особа које су лишене учешћа у доношењу одлука о властитој судбини, али због економске сигурности пристају на све. Сваки појединац се поистовећује са оном улогом коју обавља у систему и не тражи више ништа. Да би се то избегло, а будући свестан да је судија гласило закона, уста кроз која закон проговара, а да би се постигло да он то стварно и буде мора му се пружити јемство да ће бити и остати имперсоналан и објективан и да ће бити у стању да суди без икаквих обзира субјективне природе.

Наша блиска прошлост има и те каквог удела у постојању садашње кризе правосуђа и у много чему јесте основни кривац. Све револуције у историји (па и ова која се у Југославији одвијала током II светског рата) имале су један нихилистички став према праву и судству. Разлог је био у томе што је са једне стране Право било заштитник и гарант једнога поретка, а када се тај поредак негира и руши, право као његова спољна манифестација обавезно бива на удару. Одмах након рата „збрисани" су скоро сви који су иоле нешто вредели у правосуђу, а њихово место су заузели „политички подобни". Зато су се појавиле судије (многе су још увек ту) које немају у себи ништа од *Pouvoir de juger*, односно немају ону власт суђења која није само аутоматска примена слова закона на живот, него интелигентно уоквирење одређеног чињеничног стања у наређења која је дао позитивни закон. С друге стране, правничка професија, а нарочито судство, одувек је припадало владајућем државном апарату и судије су одувек биле више наклоњене томе да штите пре систем него човека појединца, више власт, а мање слободу и људска права. То се данас и те како може осетити на сваком суђењу где дође у додир државна (друштвена) и приватна имовина, односно неки „виши" и појединачни интерес.

Правни и судски систем је могуће остварити једино онда ако се људи слажу. А слагаће се ако он буде у складу са њиховим погледима о етици и рационалности. Стога суд не сме да дозволи постојање двојности у правном систему који примењује. То се посебно односи на онај део правосуђа који се налази у тужилаштву. Не постоји особа за коју могу да важе посебна правна правила. Многи не подносе никакав правни систем па чак ни онај који је створен у њиховом личном интересу. Они једноставно неће да буду ничим везани. Уопште нису ретки случајеви да су измишљени посебни системи условљености правних норми мотивацијама онога на кога се правна норма односи. Није уопште реткост да се преко штампе праве херојима они људи који су кршили правни поредак, а да правосуђе (конкретно тужилаштво) не реагује. Пре десетак година разлози за заштиту тих људи су се налазили у томе што су норме кршене у име „општедруштвене користи", данас се налазе други разлози. „*Sacro egoismo della patria*" је стекао широка крила и најшира тумачења. Иако, каже Херберт Спенсер, заједничка свест (интерес) постоји само у главама појединаца.

У данашњој нашој општој друштвеној атмосфери наступа оно што је неизбежно. То је да ни у једном моменту ништа унапред није обезбеђено и да увек постоји могућност да се токови друштва задрљају, а да се институције и појединци корумпирају. Ако правосуђе као носилац поштовања и заштите вредности права није имуно од ових појава, право губи један од својих основних ослонаца. Велико је питање да ли у овим критичним стазама нашег развика (који је добрим делом условљен ранијим временом и људима) правосуђе само има довољно снаге да одржи свој углед и достојанство и да ли има довољно храбрости да избори да се супротстави општим појавама друштвено-моралног и сопственог кварења. Проблем суда је проблем друштвених и моралних односа једног друштва, али је то и питање положаја, вредности и чистоте, а можда још и више снаге заштитних механизма који постоје у држави. Против појава (често и тенденција) да се многе ствари и вредности изокрену, међу њима и правосуђе, мора се реаговати стварањем независног судства (али стварно независног) који ће бити ослобођен брига за пuku егзистенцију и притисака малограђанске стихије, бирократске идеологије и осиноности.

Несумњиво је да адвокати и радници у правосуђу у својим односима не би требало да имају ништа супротно. Криза која нас „тресе“ задњих десетак година у многоме је изменила ову ситуацију. Ратна догађања у задњих пар година ту су кризу још више продубила. Правни хаос који влада продубио је старе проблеме и отворио нове. Није довољно само кроз Устав провући нека начела па да она одмах и постану својиним друштвене заједнице и њеним моралним наслеђем; треба томе дати и стварну могућност јер „*non vivit homo de solo pare*“.

COURT AS „TOTAL INSTITUTION“

Željko Fajfrić

Summary

Author thinks that the administration of justice crisis is not only connected with the administration of justice but with the whole society which is approaching „total institution“. He pleads for an independent judiciary which will be free from any existence problems, political and provincial pressures and bureaucracy ideology.

Key words: court, judiciary, society, total institution, crisis, independence.

Др Миклош Биро

професор Филозофског факултета у Новом Саду

Др Александар Молнар

доцент Филозофског факултета у Београду

ЗНАЊЕ И СТАВОВИ СТУДЕНАТА ПРАВА О УСТАВНИМ РЕШЕЊИМА*

САЖЕТАК: Рад представља социо-психолошку студију знања и ставова према различитим уставним и правним решењима о људским правима међу студентима права. Тестирано је стотину студената права Универзитета у Новом Саду и Београду. Резултати показују низак ниво познавања југословенског Устава, а нарочито одредаба које се односе на људска права.

Кључне речи: јавно мњење, људска права, знање, студенти права, устав.

У земљама са развијеном демократијом постоји велики интерес за ставове јавног мњења о уставним и законским решењима, јер постоји чврсто уверење да без опште прихваћености правних норми од стране грађана нема ни демократске правне државе. Но, да би држава заиста била демократска и правна, потребно је не само да грађани познају и поштују право, него да га се и сама власт придржава, да су грађани тога свесни и да то одобравају (односно да на учестала кршења права од стране власти реагују било ускраћивањем легитимитета власти, било довођењем у питање појединих сегмената правног поретка који омогућавају драстичније облике таквог кршења права). То чини, најгрубље речено, срж проблема легалног легитимитета у модерним демократским државама. Са Максом Вебером питање легитимитета легалне власти (односно прихваћености власти

* Рад примљен: 30. IV 1996.

која је заснована на правном поретку од стране грађана) ушло је у саму жижу правно-политичке и социолошко-правне теорије (Weber, 1922). Након једне дуге паузе, 1969. године је Никлас Луман реактуелизовао Веберову теорију, а након критика које су на Луманов рачун дошле од стране Клауса Офеа и Јиргена Хабермаса дошло је до праве експлозије интересовања за питања легитимитета (Молнар, 1994).

Отприлике у исто време постала су све распрострањенија тзв. KOL (*Knowledge and Opinion about Law*) истраживања или „истраживања правне свести“, која су имала за циљ да дођу до егзактних података о томе колико грађани познају позитивне правне прописе, као и о томе колико их се у својој свакодневној пракси придржавају, односно колико сматрају да она штите њихове интересе (Podgorecki, 1973). Данас су KOL истраживања уобичајена у земљама са развијеном демократијом, а од недавно постала су распрострањена пракса и у посткомунистичким државама (нарочито тамо где су имала већ дужу традицију, као нпр. у Пољској). Нажалост, колико је ауторима познато, у нашој земљи још није спроведено ниједно обимније KOL истраживање.

Окрећући се питањима легалног легитимитета и посежући за иностраним искуствима KOL истраживања, ми смо се у овом нашем истраживању определили да утврдимо колика је свест грађана о једном сегменту права који је несумњиво од централног значаја за конституцију модерног правног поретка. То су основна права човека која се међународноправним и уставним нормама установљавају као „кичма“ не само правног поретка, него и целокупне демократске државне грађевине. Тешко је замислити изградњу (а касније и очување) демократске правне државе уколико грађани нису барем у најрудиментарнијем смислу свесни ових основних права (која су због њиховог реципрочног карактера уједно и обавезе), на које касније треба да се надограде друга права и обавезе и која се само под одређеним околностима (превасходно ванредног стања) могу кршити од стране власти. Према томе, сматрали смо да је веома значајно сазнати колико грађани познају Устав СРЈ уопште, а, потом, и основна права човека регулисана Уставом и, на тај начин, утврдити колико су наши грађани зрели да постану субјекти изградње Југославије као модерне правне државе.

Истраживање о коме ће овде бити речи било је, у почетку, замишљено као пилот-студија већег истраживања на општој популацији, при чему су студенти права требали бити „контролна“ група. Но, резултати које смо добили код будућих дипломираних правника и магистара права показали су се толико алармантним, да смо одлучили да их објавимо сепаратно, сматрајући за своју обавезу да о њима обавестимо релевантну правничку јавност.

МЕТОД

Истраживање је обухватило 100 студената Филозофског факултета у Новом Саду (чији се резултати неће разматрати) и 100 студената правних факултета у Новом Саду (N=55) и Београду (N=45). Већи део испитаника са правних факултета били су апсолвенти и студенти четврте године (који су положили Уставно право), а мањи део постдипломци.

Студенти су анонимно попуњавали упитник, састављен из 19 питања која су проверавала познавање норми Устава СРЈ из 1992. године и 24 питања која су, паралелно, испитивала ставове испитаника о истим уставним решењима. Поред тога, свим испитаницима дата је и једна скала ауторитарности од 14 ставки, међу којима су биле и неке које су се тикале правне регулативе.

РЕЗУЛТАТИ

Познавање Устава СРЈ

Резултати дела упитника који је тестирао познавање Устава биће изнети на шест табела које следе. Пре но што пређемо на разматрање појединих конкретних одредби, погледајмо укупни резултат који су студенти права постигли у познавању Устава (у поређењу са својим колегама на Филозофском факултету).

ПРОСЕЧНО ПОСТИГНУЋЕ НА ТЕСТУ ПОЗНАВАЊА УСТАВА

Студенти Правног факултета	61,6%
Студенти Филозофског факултета	43,4%

Иако је проценат постигнућа код студената права, на први поглед, висок, он ипак одражава прилично незадовољавајуће познавање уставних решења код наших будућих дипломираних правника и магистара права. Штавише, када се погледа дистрибуција постигнућа на тесту знања, онда се види да свега 9% испитаника постиже скор који је изнад 75% знања, а да чак 31% има скор који је испод 50% знања! Ниједан једини испитаник није тачно одговорио на свих 19 питања!

Занимљиво је погледати и добијене одговоре на нека појединачна питања.

КАДА СЕ УСТАВ СРЈ И УСТАВ СРБИЈЕ НЕ СЛАЖУ, ПРИМЕЊУЈЕ СЕ:

Устав СРЈ	57%
Устав Србије	4%
Уставни суд доноси компромисно решење	37%
Пресуђује Скупштина СРЈ	2%

Иако више од половине (57%) будућних дипломираних правника и магистара права даје тачан одговор на ово питање, резултат је далеко од задовољавајућег. Може се претпоставити да су добијени резултати последица утиска испитаника да је супремација федерације над републиком фиктивна и још увек у духу „самоуправног социјализма”, али то мора остати само претпоставка.

КО ПО УСТАВУ ИМА ВРХОВНУ ВЛАСТ У СРЈ?

Скупштина СРЈ	73%
Председник СРЈ	16%
Слободан Милошевић	11%

Ако проценат тачних одговора и можемо сматрати релативно задовољавајућим (73%), одговор да врховну власт има Слободан Милошевић (именом и презименом, а не функцијом) који даје чак 11% испитаника, несумњиво указује на катастрофално незнање једног дела будућних правника!

Процедурална заштитија основних права човека

Оно што свакако мора посебно да забрине, то је веома слабо познавање одредби Устава које су у функцији процедуралне заштите основних права човека.

	ДА	НЕ	НЕ ЗНАМ
Сваки грађанин има право да пред Уставним судом покрене питање кршења Устава	63%	27%	10%
Срби у Србији имају већа уставна права од других народа	18%	81%	1%

Више од трећине испитаника не зна да је право сваког грађанина да пред Уставним судом заштити своја основна права (која му Устав гарантује), док скоро једна петина сматра да доминирајуће етничко порекло доноси и већа права у односу на етничке мањине.

	ДА	НЕ	НЕ ЗНАМ
Полиција, приликом хапшења, мора да обавести родбину ухапшеног	39%	43%	18%
Полиција, приликом хапшења, мора ухапшеном да каже разлог хапшења	83%	11%	6%
Полиција има право да изнуди признање применом силе, али до границе док не угрози живот осумњиченог	9%	85%	6%
Закони се могу примењивати на кривична дела и ретроградно	31%	68%	1%

Служба држ. безб. може да изврши претрес стана и без судског налога	54%	33%	23%
Служба држ. безб. може да отвара лична писма и без судског налога	58%	33%	19%
Срби, по Уставу, имају право да шаљу добровољце на сва места где је српски народ угрожен	20%	55%	25%
По Уставу, штрајк је дозвољен и када руководство предузећа сматра да је угрожен процес производње	38%	28%	34%

Како објаснити овако слабо познавање основних права човека загарантованих Уставом?

Један потенцијални одговор лежи у могућности да су будући правници, под утиском дугогодишње праксе по којој је у Уставу и закону могло једно да пише, а друго да важи, антиципирани да и даље није важно оно што пише. Зашто би, дакле, уопште памтили шта пише у Уставу, ако се те ставке не примењују у пракси?

Други потенцијални одговор би се могао тицати континуитета колективистичког (читај: тоталитарног) начина размишљања (у смеру од социјализма ка национализму) који је тешко ускладив са логиком основних права човека.

Напослетку, трећи потенцијални одговор би се могао пронаћи у самој општој атмосфери коју нам је донео рат и успостављање ванредног стања на Косову (при чему ни у другим деловима СРЈ стање није било „нормално“). Томе у прилог би говорили и неки резултати истраживања. Тако, на пример, иако 97% будућих правника одговара позитивно на питање: „Да ли наш Устав забрањује ширење међунационалне мржње“, чак 29% сматра да је „НЕ“ прави одговор на питање: „Да ли треба забранити штампу која позива на истребљење или прогон Албанаца са Косова?“!

Наравно, потенцијални одговори на горе постављено питање могли би се и даље ревати, али ћемо се у овом раду ипак од тога уздржати. Наш циљ је био да у овом чланку само маркирамо главне проблеме, сматрајући ипак да не располажемо са довољно података за далекосежније закључке.

Ставови према њравним решењима

У нашем истраживању нисмо се задовољили утврђивањем степена познавања уставних норми које регулишу нека од најбитнијих основних права човека, него смо регистровали и ставове студената права према тим уставним решењима. У следећој табели приказан је степен прихваћености појединих ставова према уставним и другим законским решењима од стране наших испитаника, изражен у процентима.

СТАВОВИ ПРЕМА ПРАВНИМ РЕШЕЊИМА	%
Треба омогућити ретроградно важење закона	31%
Срби по Уставу треба да имају већа права од осталих народа, јер живе у својој држави	41%
Треба омогућити Служби државне безбедности да врши претрес станова и без судског налога	69%
Треба омогућити Служби државне безбедности да отвара приватна писма и без судског налога	51%
Треба законом забранити штрајк у случајевима када директор сматра да он угрожава процес производње	23%
Срби треба да имају уставно право да пошаљу добровољце на места где је српски народ угрожен	61%
Треба укинути могућност служења војске без оружја	44%
Штампу у којој се позива на истребљење или прогон Албанаца са Косова не треба забрањивати	29%
Сексуални криминалци заслужују више од затвора — треба их јавно бичевати или још горе казнити	41%
Судије треба изабрати на демократским изборима	45%
Нама је потребнији вођа у кога народ може имати поверења, од разних закона	31%

Судећи према приказаним резултатима, студенти права су се показали као забрињавајуће ауторитарна популација. Појам ауторитарности, који је увео Ерих Фром тридесетих, а разрадио Теодор Адорно педесетих година, подразумева сплет ставова и понашања који у себи садрже: ауторитарну субмисивност (слепу послушност према надређенима и сурову доминантност према подређенима), агресивност (пре свега, према особама које не припадају истој идеологији или организацији), ригидност (црно-бело виђење стварности, избегавање ситуација које „нису јасне“), идеолошки догматизам (склоност празноверницама и ненаучном мишљењу), конзерватизам (отпор променама и робовање конвенцијама), итд.

Склоност „чврстој руци“ исказала се у нашем истраживању кроз више ставова који су у директној супротности са основним правима човека. Најупадљивији примери ауторитарног става (пored већ поменутог апострофирања Слободана Милошевића као носиоца врховне власти у СРЈ) су свакако ставови који одражавају спремност да се Служби државне безбедности дају ванредно широка овлашћења (претрес станова — 69%, отварање писама — 51%) и став против могућности служења војске без оружја (44%). Ништа мање алармантни су и подаци да чак 41% испитаника сматра да би „Срби по Уставу треба(ло) да имају већа права од осталих народа, јер живе у својој држави“, као и да 61% сматра да су, у случају националне угрожености, српски добровољци (дакле, Уставом забрањена паравојска) — пожељни.

Да присутност овако антидемократских ставова није само последица (тек прохујале?) ратне атмосфере, говоре ставке које јасно ука-

зују на ауторитарност као утемељену карактеристику личности испитаних студената права. То је, пре свега, став да „сексуални криминалци заслужују више од затвора — треба их јавно бичевати или још горе кажњавати”, са којим се слаже чак 41% испитаника!

Но, за судбину нашег правног система и правне будућности (коју ће можда кројити баш неко од ових студената које смо ми испитивали) највећу опасност вероватно представљају ставови да „треба омогућити ретроградно важење закона” (31%) и да је „нама потребнији вођа у кога народ може имати поверења, од разних закона” (31%), као и чињеница да мање од половине (45%) испитаника сматра да би судије требало да буду биране на локалним демократским изборима.

Оно што би, донекле, могло да нас утеши, то је чињеница да се студенти права (за разлику од студената Филозофског факултета) у високом проценту изјашњавају за потребу повећања надлежности Скупштине (62%), додуше уз 13% оних који сматрају да би је требало укинати. Исто тако, добро је да је велики проценат будућих правника свестан да би (нови?) Устав требало донети на демократски изабраној Уставотворној скупштини (86%). Ако су студенти права ишта научили на свом факултету, онда је то, очито, важност основних политичких и правно-стваралачких институција (уставотворне и законодавне) за функционисање правног поретка.

Велико је питање, наравно, да ли је то и довољно!

ЛИТЕРАТУРА

1. Podgorecki, A. et al. (1973). *Knowledge and Opinion about Law*. London, Metuen.
2. Молнар А. (1994). *Социјална, социјално-политичка и политичка демократија*. У: С. Бељански и др.: *Регионализам као пут ка отвореном друштву*. Нови Сад, Visio Mundi Academic Press.
3. Вебер, М. (1976): *Прузрета и друштво*. Београд, Просвета. (Weber, M.: *Wirtschaft und Gesellschaft*, Tübingen, 1922).

KNOWLEDGE AND OPINION ABOUT CONSTITUTION AMONG LAW STUDENTS

Mikloš Biro and Aleksandar Molnar

Summary

Paper presents a socio-psychological study of knowledge and attitudes towards different constitutional and legal solutions concerning human rights, among law students.

Hundred law students from University of Novi Sad and University of Belgrade were examined. Results show low level of knowledge of the Yugoslavian Constitution, especially the articles concerning human rights. Also, law students show extremely high authoritarian attitudes and values.

Key words: public opinion, human rights, knowledge, law students, Constitution.

Владимир Миљевић
адвокат у Београду

КРИЗА ПРАВОСУЂА, НЕЕФИКАСНОСТ ПАРНИЧНОГ ПОСТУПКА И КРАЂЕ ПОДСЕЂАЊЕ НА ЗАКОН О ГРАЂАНСКОМ ПАРНИЧНОМ ПОСТУПКУ ОД 1929. ГОДИНЕ*

О (не)ефикасности нашег парничног поступка је објављено релативно мало стручних чланака, али је то свакако најчешћа тема разговора адвоката и других пуномоћника који и у оваквим временима свакодневно чекају прозивке испред судница.

Тема је за научнике неатрактивна и незахвална, за кадар у правосуђу очигледно табу, па преостаје једино, пре свега адвокатима, да се повремено осврћу на већ неподношљиву спорост рада судова.

Начело процесне економије (ефикасности) парничног поступка налаже да овај мора бити брз и јефтин како би се спорови решавали са што мање трошкова и уз минимално губљење времена. Знамо да код нас спорови трају предуго, па се ваља запитати зашто је то тако и има ли томе лека.

Да је правосуђе у дубокој кризи, то сви знамо и не бих се сада освртао на последице кадровског слабљења које је из дана у дан све видљивије. Оно што је предмет мог интересовања су оне одредбе Закона о парничном поступку које нису испитна питања ни на правним факултетима, нити пред комисијама за полагање правосудног испита. Оне се не односе на значајне институте процесног права, нити су систематски груписане по поглављима у ЗПП-у. Раштркане по закону и неучљиве, оне својим постојањем пресудно утичу на трајање поступка. За невољу, ако су добре, ретко се примењују у

* Рад примљен: 15. XI 1995.

пракси, а ако су лоше, сигурно нису на приоритетној листи за новелирање овог закона.

Истине ради, чланом 311. ставом 2. ЗПП-а, законодавац је на уопштен начин ставио у задатак судији „да се стара да се предмет спора свестрано претресе али да се услед тога поступак не одуговлачи, тако да се расправа по могућности доврши на једном рочишту”. Нажалост, ова уопштена норма нема подршку у другим одредбама ЗПП-а које су недовољне да би парнични суд могао на делотворан начин да брине о ефикасности поступка и спречи несавесне странке да се некоректно парниче.

Да бих боље илустровао своја запажања и размишљања, послужићу се Законом о грађанском парничном поступку из 1929. године, одн. члановима овог закона који су на знатно бољи начин од ЗПП-а регулисали оне процесне ситуације о којима ћу говорити. ЗГПП из 1929. године је, ако се тако може рећи, имао душу, и био знатно усклађенији са интересима грађана који су, хтели-не хтели долазили у ситуацију да расправљају пред судом.

Осврнућемо се само на неколико питања, илуструјући их примерима из праксе, уз предлог да се лек потражи у решењима која су прихваћена у ЗГПП из 1929. године.

Ићи ћемо оним редом којим их срећемо у ЗПП-у.

То су:

1. ОДГАБАЊЕ РОЧИШТА

ЗПП: Чл. 116. став 1: „Суд може одложити рочиште кад је то потребно ради извођења доказа или кад за то постоје други оправдани разлози.”

ЗГПП: Чл. 198: „Рочишћа се могу само судијском одлуком одложити и то по предлогу или по службеној дужности:

1. ако суд нађе да је неотклоњива или бар врло важна препрека спречила благовремени долазак једне или обеју странака или их је спречила да ошточну или наставе расправу, а странка би без одлагања рочишћа преишла нейовравиву штељу;

2. ако је суд другим неододивим службеним пословима или другим важним узроцима спречен да ошточне или наставе расправу;

3. ако се нареди извођење доказа, које се не може одмах пред парничним судом извести, а тај је доказ од битне важности за даљу расправу, или ако је, ради наставаљања и довршења расправе, потребно да се добаве исправе или обавештајне ствари или предмети увиђаја (разледа);

4. ако се расправа на одређеном рочишту због других узрока не може завршити.”

ЗПП једном реченицом на уопштен начин прописује када се рочиште може одложити, док је и ЗГПП-ку ово питање тексативно одређено што сматрамо неупоредиво бољим решењем. Предност так-

сативног набрајања је у томе што у већој мери обавезује суд да процењује од случаја до случаја оправданост одлагања, док с друге стране пуномоћницима не пружа могућност да наводе произвољне разлоге за одлагање.

2. ПРЕПРЕКЕ ПРИЛИКОМ ИЗВОЂЕЊА ДОКАЗА И РОК ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ДОКАЗА

ЗПП: Чл. 226: „Ако се према околностима може претпоставити да неки доказ неће моћи да се изведе или да неће моћи да се изведе у примереном року, или ако доказ треба да се изведе у иностранству, суд ће у решењу о извођењу доказа одредити рок до ког ће се чекати извођење доказа.

Кад одређени рок протекне, расправа ће се спровести без обзира што одређени доказ није изведен.

ЗГПП: Чл. 375: „Ако доказивање сиречава каква околност, за коју се не зна колико ће трајати, или ако се сумња да ли ће се моћи изводити доказ, или ако се доказ има изводити изван државе, онда ће суд у доказном закључку ио предлоу одредити рок за извођење доказа. Када иај рок проишече безусловно, наставиће се, ио предлоу које сиранке, расирава без обзира на ио што је доказ изостао.

На настављеној усменој расирави може се иај доказ уиоиребитии само онда, кад се ииме не одуовлачи иостииак.”

Ова одредба служи концентрацији доказа, а „у питању су важни докази чијем се извођењу стављају на пут препреке које их не чине баш неизводљивим (неизводљиви докази су као да и не постоје па ће их парнични суд одбацити по чл. 372. Гр. п. п.), али ипак врло тешко изводљивим”.¹

Чл. 431: „Ако се безусловно иокушавало саслушање сведока, а иостииоји бојазан да би се иарница и даље одуовлачила, кад би се ио ионовно иокушало, онда ће иарнични суд ио предлоу одредити рок за извођење овога доказа; иа кад иај рок безусловно проишече, расирава ће се ио предлоу ма које сиранке наставити без обзира на овај доказ. Парнични суд може одредити рок и онда, ако саслушање сведока бива иред одређеним или замољеним судијом. Пре одлучивања о иаковом предлоу иреба иреслушати ироиивника иредлаиачева.”

За накнадно преслушавање сведока вреди пропис чл. 375. став 2.

У непосредној вези са чл. 375. Гр.п.п. стоји и овај члан којим се „даје могућност да парнични суд стане на пут одуговлачењу парнице које прети од извођења доказа саслушањем сведока”.²

¹ Др Фрања Горшић, *Коментар ирабанској иарничној иостииука*, бр. 2, Београд, 1933, стр. 118.

² Ibid.

Чини нам се да се чл. 226. ЗПП-а ретко користи како од стране судија, тако и адвоката, иако би допринео бржем и ефикаснијем парничењу. Он се једнако може применити на доказ саслушањем странака, сведока, а и на прибављање писмених доказа, па сматрамо да битних разлика у односу на ЗГПП нема, осим што није до сада у довољној мери коришћен у пракси што се може приписати немарности, неискуству, а богами и незнању многих.

3. ЈЕДИНСТВЕНОСТ УСМЕНЕ РАСПРАВЕ И СУВЕРЕНИТЕТ СУДОВА

ЗПП: Чл. 299. став 2: „Станке могу у току целе главне расправе да износе нове чињенице и да предлажу нове доказе.”

ЗГПП: Чл. 243: „Странке моју до закључења усмене расправе износили нова чињенична тврдeња и нова доказна средства, која се ипачу расправе. Ако суд стeкне уверење, да је странка изнесени нови навод или доказ могла истаћи раније и да је то очигледно пропустила у намери да спор одуговлачи а доуццшењем тих нових навода и доказа знајно би се оштећуло довршење парнице, онда суд може по предлогу или по службеној дужности изрећи да ипакви наводи и докази нису доуццшени.

Ако ири том има тубе кривње странкиној адвокату може се осим тога над њим изрећи казна збој нарушења реда.”

Др Фрања Горшић у свом Коментариу истиче и следеће:

„Судским управљањем парнице може се одржавати ред и распоред усмене расправе, а никако се тиме не могу спречити шикане парничних странака. Стога закон предвиђа читав низ прописа који су потребни, јер евентуална максима није прихваћена. Прописи којима судија треба да побија шиканозно одуговлачење спорова касним изношењем чињеница и доказа, јесу ови:

а. ако се суд увери да је странка могла још раније изнети чињенице и доказна средства, суд може по предлогу или по службеној дужности наложити тој странци да накнади сасвим или од чести парничне трошкове, баш ако и победи (чл. 146. Гр. п. п.);

б. ако суд нађе да је странка која је била побеђена у парници, исту водила очевидно из обести, може је суд по предлогу противне странке осудити да странци која је победила, плати одштету (чл. 504. Гр. п. п.); и најзад

в. ако суд стекне уверење да је странка изнесени нови навод или доказ могла истаћи раније и да је то очигледно пропустила у намери да спор одуговлачи, онда суд може по предлогу или по службеној дужности изрећи да се ти наводи и докази одбацују (принцип суверенитета судова)...”³

³ Ibid.

Чланом 299. ставом 2. задат је фатални ударац ефикасности парничног поступка, јер недостаје друга реченица из члана 243. ЗГПП којим се овлашћује суд да сузбија одуговлачење поступка, па чак и да кажњава адвоката који, некоректно се парничећи, истовремено грубо нарушава ред. Интересантно је да је законодавац тада практично изједначавао нарушење реда са одуговлачењем поступка некоректним парничењем, што је сасвим оправдано, али нажалост данас више не важи.

Истини за вољу ЗПП познаје процесни институт „Теже злоупотребе права” у члану 316, али се исти ретко користи, претежно од стране пуномоћника, који ни сами не верују у његову велику делотворност.

У споменутој парници ради утврђења власништва, тужени после скоро три године истиче приговор пасивне легитимације, истичући да је уговором о поклону спорну непокретност поклонио сину и месецима одуговлачи поступак тако што не доставља за суд и за противну страну уговор на који се позива, како би се евентуално тужбом обухватио и син. Време пролази, суд није могао да одбије извођење овог доказа, али је могао да у смислу чл. 226. ЗПП дâ рок противничкој страни да достави овај доказ, након чијег истека би се поступак наставио или расправа евентуално закључила без обзира на стављен предлог за извођење овог доказа. Суд је у сваком случају због теже злоупотребе права могао и требао новчано да казни пуномоћника, али му то није пало напамет, чиме је погазио два начела парничног поступка која барем формално егзистирају и данас.

Та начела су формулисана у члановима 9. и 10. ЗПП-а и гласе:

Члан 9: „Странке су дужне да пред судом говоре истину и да савесно користе права која су им призната овим законом.” (Начело савесног коришћења процесним правима)

Члан 10: „Суд је дужан да настоји да се поступак спроведе без одуговлачења и са што мање трошкова и да онемогући сваку злоупотребу права која странкама припадају у поступку.” (Начело процесне економије)

4. МЕРЕ У ПОГЛЕДУ НАСТАВЉАЊА ПАРНИЦЕ

ЗПП: Чл. 314. став 1: „Кад веће одлучи да се одложи рочиште за главну расправу, председник већа стараће се да се за следеће рочиште прибаве сви докази чије је извођење одређено за то рочиште и да се изврше друге припреме како би се расправа могла завршити на том рочишту.”

ЗГПП: Чл. 245: „Ако се зайочетиа расправа мора одјодити, председник ће, уколико је то могуће, не само одмах одредити ново рочиште, него ће у истој доба ио службеној дужности предузети

све мере, које су потребне, да би се спорна ствар могла свршити на новом рочишту.

Пре него што се предузму ове мере може председник, по потреби, захтевати да о том одлучи веће.

Нарочито се може странкама наложити да у одређеном року предаду суду исправе, које ће употребити као доказна средства, да би их противник прегледао и да назначе имена и боравацтва сведока, који се имају саслушати. Кад странка, у намери да одуговлачи парницу, не испуни такав налог и изражена доказна средства поднесе шек на достављеној усменој расправи, онда може веће, по предлогу или по службеној дужности, изрећи да овим доказним средствима нема места, ако би се њима достављање расправе одуговлачило."

Овде се ради о једном специјалном случају суверенитета суда којим се већу омогућује да концентрише расправу.

Члан 314. став 1. ЗПП-а у великој мери обавезује суд на активности учешће у парници, не само на рочиштима (када се одрже), већ и између рочишта, вршењем притиска на странке да све предлоге и доказе ставе благовремено, а уз то и омогуће њихово извођење на следећем рочишту, али нема овлашћење да одбије извођење доказа због очигледне намере једне од странака да одуговлачи парницу. Притом, суд нема овлашћење да одбије извођење неког доказа због очигледне намере једне од странака да одуговлачи парницу.

Нажалост, и овде се срећемо са великом индолентношћу суда. Тако се дешава да председник већа одбија на захтев пуномоћника тужиоца да да примерен рок пуномоћнику туженика који, иако уредно позван није приступио на расправу, како би се изјаснио на налаз вештака до следећег рочишта. Тиме би се истовремено омогућило и пуномоћнику тужиоца да да свој коментар на примедбе туженог, и то у писменој форми пре следећег рочишта чиме би се омогућило и закључење расправе.

Остаје нејасно зашто суд налогом туженичкој страни да се благовремено изјасни не би допринео бољем расветљавању чињеничне и правне стране овог или било којег другог случаја. Јер, тужени неће због своје злоупотребе процесних овлашћења бити кажњен, већ ће у жалби истицати да је суд погрешно и непотпуно утврдио чињенично стање, да му није дата могућност да расправља пред судом, те, коначно, да је суд погрешно применио материјално право. А онда, зна се, поступак по жалби од 6 месеци до 2 године, укидање пресуде и тако све у круг док уморни парничари попут гладијатора не затраже милост, ако већ нису претходно уморени мачем Божиње правде.

Овај летимични упоредни преглед нам ипак пружа могућност да сагледамо сличности и разлике између ранијег и садашњег Закона о парничном поступку. За писца ових редова предност има ЗПП из разлога које смо већ навели. Велики коментар није потребан, јер је

реч о релативно једноставним одредбама које треба у најскоријој будућности мењати, а узор би могао бити ЗГПП из 1929. године, али и нека друга решења усвојена у свету која парнични поступак чине ефикасним, како у интересу странака, тако и у интересу државе.

У међувремену би ваљало искористити постојећа позитивна решења ЗПП-а, пре свега његовом доследнијом применом.

Душан Павлица
адвокат у Бачкој Тополи

МЕЊАТИ СУДСКУ ПРАКСУ У ПАРНИЦАМА ЗА НАКНАДУ ШТЕТЕ*

Желимо да укажемо на потребу мењања судске праксе у парницама за накнаду штете, и то пре свега у онима у којима је тужена странка организација за осигурање. Као пример и повод наводимо једну парницу ове врсте која вапи за изменом судске праксе.

Штетни догађај је саобраћајни удес у којем је 1989. године погинуо возач аутобуса када је током кретања из супротног правца на његову коловозну траку прешло теретно возило и изазвало судар. Иза покојника су остали супруга и двоје малолетне деце, ученици основне школе. Возач теретног возила пред судом је одговарао кривично, прихватајући своју кривицу. Бранио се, да не може објаснити како се тада нашао са толико нехата и да му је жао што се на путу није гинуло по кривици. Суд је то прихватио, прогласио га је кривим и изрекао му је адекватну казну. У тој ствари неадекватно је било то што је кривични поступак трајао две године.

У парници за накнаду штете, коју су код суда покренули након тога против организације за осигурање код које је теретно возило било осигурано обавезним осигурањем, супруга и деца захтевали су накнаду штете за претрпљене душевне болове због смрти блиског лица и за трошкове подизања надгробног споменика, а деца и ренту због изгубљеног издржавања. Отац је за њих одвајао око половине своје укупне зараде, па премда је пензија у висини половине његовог личног дохотка као возача, деца траже ренту у оном делу који губе због тога што им је отац давао и из своје зараде остварене ван радног односа.

* Рад примљен: 8. XI 1995.

Тужена организација за осигурање оспорила је висину тужбеног захтева и уз то уложила приговор подељене одговорности за настанак штете између возача теретног возила, њеног осигураника и возача аутобуса. Поред тога, тужена је приговорила да тужбени захтев који је постављен премашује минималну суму обавезног осигурања за теретно возило и коначно, да за израчунавање ренте треба узимати у обзир само пензију деце и зараду возача аутобуса у редовном радном односу, пошто је већ прешло у праксу да оштећени у парницама траже ренту на основу губитка неке измишљене зараде коју настоје да докажу сведоцима, а не на основу исправа.

Суд је донео пресуду којом је делимично усвојио све тужбене захтеве, с тим да је у погледу висине ренте одлуку донео на основу члана 223. ЗПП. Суд се није посебно освртао на приговор туженог да се досуђеним тужбеним захтевима „пробија” минимална сума обавезног осигурања теретног возила, осим што је приметио да је такав приговор туженог очигледно неоснован (што значи да је суд и у овом делу применио члан 223. ЗПП).

Након две године парницења, а четири године од саобраћајног удеса, позитивно је решен тужбени захтев тужилаца за накнаду штете за претрпљене душевне болове због смрти блиског лица и за трошкове надгробног споменика, а захтеви за ренту до данас нису решени. Првостепени суд је до сада решавао три пута, а другостепени суд је три пута враћао предмет на поновно суђење. Ако се узму у обзир упутства другостепеног суда за поновно суђење, за очекивање је да ће се предмет наћи пред другостепеним судом и четврти пут, а да ли ће и пети пут, ко би то знао.

Окружни суд сматра да се ради утврђивања висине ренте, зарада покојника коју би остваривао да је жив на радном месту возача аутобуса, као и додатна зарада од пољопривреде и других послова, не може утврђивати на основу члана 223. ЗПП, јер је примена ове одредбе изузетак, а не правило.

У поступању суда, које је типично за овакве случајеве, можемо уочити процесноправне аномалије и правне парадоксе који су супротни самој сврси парнице (дакле, не долази само до ванправних већ и до правних деформација). Наиме, наши судови наизглед настоје да постигну савршенство увођењем у сваки поступак за накнаду штете целог репертоара доказних средстава предвиђеног у ЗПП: исправа, сведока, саслушања странака, вештачења, а врло често и вештруких вештачења. Овакво „савршенство” очигледно иде на уштрб ефикасности (у примеру који овде наводимо суд је много радио, што би било за похвалу, да је тај рад иоле уродио плодом; међутим, након протекла овако дугог времена, труд се показује као претеран и покуда нужно надмашује сваку похвалу).

Како су парнице код нас по правилу дуговечне, а закони или поједине норме из закона по правилу краткорочни, а и сама судска пракса је у току једне парнице изложена променама, током времена на исту парницу морамо примењивати разне законе, правне норме и

различиту судску праксу. Примера ради, сваке године се код нас Уредбом Савезне владе утврђује минимална сума обавезног осигурања за моторна возила, а суд сваке године, а понекад и неколико пута годишње, мора да повећава новчане износе који се досуђују на име нематеријалне штете.

Оваквим судовањем суд себи од једног прави два, три или више предмета (како видимо у нашем примеру), пошто је свако поновно суђење у истом предмету обимом поступка најмање као и прво суђење.

Због наведених разлога, тужени, а нарочито организације за осигурање, стимулисани су да воде судске спорове и да штете исплаћују само на основу правоснажних пресуда, или још боље, на основу коначних решења о извршењу пресуде.

Показује се нужним да се оваква пракса судова мења. Постоје услови да се постигне већа ефикасност у раду (бар што се тиче овог проблема), а прилика је да суд помогне и сам себи. Предлажемо да се учини следеће:

1. Да суд слободније и што чешће при утврђивању чињеничног стања ради одређивања износа ренте користи могућности које му даје члан 223. ЗПП. Да то не буде изузетак. Узмимо, у овом случају, неумесно је инсистирање Окружног суда да се вештачењем утврђује укупна зарада возача аутобуса. За такво вештачење данас нема довољно егзактних података. Некад, још пре шест-седам година, то је било могуће и оправдано, али данас не. Раније, највећи део зарада запослених био је јасно евидентиран преко платних спискова из редовног радног односа, а зараде из других, неевидентираних области биле су незнатне, или уопште нису постојале. Данас је ситуација управо обратна. Становништво претежни део зарада остварује из неевидентираних извора.

Ако би избегавали вештачења ради утврђивања износа ренте (члан 194. ЗОО) добили бисмо у времену, битно би умањили трошкове, а пресуде би биле утемељеније. Након што се, већ уз тужбу, прикључе потврде у делу у којем су зараде евидентиране, и након што евентуалним саслушањем странака и сведока стекне увид о преосталом делу зараде, судија треба да одлучује о износу укупне зараде по слободној оцени, на основу члана 223. ЗПП и то не само у споровима за накнаду штете, већ и у споровима код којих је предмет спора нпр. алиментација или сродна давања.

2. У погледу захтева за накнаду штете за претрпљене душевне болове због смрти блиског лица (члан 200. став 1. ЗОО), сматрамо да би требало избегавати медицинско вештачење путем неуропсихијатра ради утврђивања степена душевног бола. Такво вештачење је депласирано, јер је постојање душевног бола у таквим случајевима и јачина тога бола ноторна чињеница. Поред тога, душевни бол блиских лица (углавном су то блиски сродници) у највећем броју таквих случајева је идентичан, истог степена. Узмимо, како правити разлику између једног или другог брачног друга из различитих бракова у

погледу њихових душевних болова, ако су обоје изгубили своје брачне другове? Зашто онда пред судом, изнова и изнова, у сваком предмету вештачењем утврђивати степен тога, по правилу, истостепеног бола?

Вештачење би требало одређивати само изузетно, у специфичним случајевима: ако је душевни бол довео до нервног или душевног слома оштећеног са трајним последицама у виду неког душевног или нервног обољења, ако је оштећени био у блиској вези са погинулим лицем, а нису блиски сродници, ако блиски сродници током дужег времена или трајно нису били у непосредној вези.

3. Слично је и код захтева за накнаду штете за претрпљене физичке болове и за претрпљени страх (такође члан 200. став 1. ЗОО), јер и у овим случајевима најчешће нема оправдања да се спроведе медицинска вештачења о степену претрпљеног бола и страха. Истина, у овом случају такав став изискује уверљивије аргументе, јер у погледу доживљеног бола и страха долази до варијација од случаја до случаја. Аргументи за избегавање вештачења су следећи: варијације степена доживљеног физичког бола и страха нису велике, а и када постоје, нису од суштинског значаја за исход парнице; суд по овим основама за накнаду штете досуђује релативно ниске износе, па разлози целисходности и економичности налажу да се избегне трошење времена и новца на таква вештачења; даље, што је битно, без обзира на налаз вештака, без обзира на степен физичког бола и страха које вештак у конкретном случају утврди, суд одређује износ накнаде штете по овим основама у зависности од процента (јачине) претрпљених душевних болова због умањења животне активности (ако је у једном штетном догађају код оштећеног настало умањење животне активности 100%, а у другом штетном догађају, узмимо, 40%, суд ће по правилу досудити на име накнаде штете осетно више у првом случају, без обзира што вештак у оба случаја нађе исти степен доживљених болова и страха код оштећених), што је умесно и једино оправдано; поред тога, постојање физичког бола и страха, те њихова јачина у случају тешких телесних повреда, највећим делом су општепознате чињенице.

4. Дакле, остаје да би само у погледу захтева за накнаду штете за претрпљене душевне болове због умањења животне активности (члан 200. став 1. ЗОО), обавезно требало одређивати медицинско вештачење о проценту умањења. Но, и у овом делу треба мењати судску праксу и саобразити је некадашњој пракси судова и организација за осигурање. Према природи свог пословања, посебно у погледу обавезног осигурања моторних возила, организације за осигурање су овлашћене да закључују уговоре о осигурању, да наплаћују премије осигурања, а обавезне су да утврђују, обрачунавају и исплаћују штете које трећим лицима причине њихови осигураници. Уназад пре десет година, организације за осигурање запошљавале су лекаре специјалисте или су са њима имале уговоре о делу, па су у односу на сваки захтев, било директно или преко суда, ови лекари у

име организације за осигурање исказивали проценат телесног оштећења, физичких болова и страха. Организације за осигурање су тада најчешће одмах исплаћивале штете оштећеним лицима на основу налаза њихових лекара, а само за разлике су вођене или настављане парнице, ако оштећени није био задовољан висином исплаћене штете.

Данас, за тужену организацију за осигурање све то ради суд, а предујам трошкова вештачења плаћа оштећени. Таква пракса изузетно погодује туженом, те се њему исплати да води парнице. Поред тога што један део захтева никада неће пристићи на исплату, или ако стигну биће битно обезвређени и лишени адекватне камате, тужени сада штеди и на трошковима ангажовања лекара специјалиста.

Мислимо да би у случају накнаде штете за претрпљене душевне болове због умањења животне активности суд требало да настоји да тужилац уз тужбу приложи сву потребну медицинску документацију, да туженом обезбеди увид у кривичне списе које би требало одмах прикључити парничним списима, те да од туженог захтева да већ у одговору на тужбу уз помоћ свога лекара специјалисте искаже проценат умањења животне активности и степен физичког бола и страха, као и постотак умањења радне способности, уколико је потребно. Када прими одговор туженог на тужбу суд би по потреби могао да позове лекара специјалисту који је налаз дао и да га саслуша. Када би се применила таква пракса, многи захтеви никада не би ни доспели до суда, а многи би делом, или у целини били решени судским поравнањем.

5. Постало је већ правило да тужене организације за осигурање у парницама улажу један или оба од следећих приговора: о подељеној одговорности учесника за настанак штете, и о томе да се тужбеним захтевом пробија осигурана сума.

Судови, као у случају који смо навели, без изузетка одмах наређују извођење вештачења у погледу обе околности истакнуте у наведеним приговорима, чак и онда ако се на први поглед може констатовати да су приговори неосновани, или ако би се о приговорима могло одлучити и без вештачења, слободном проценом суда, или на неки други лакши и јефтинији начин.

У погледу првог приговора, сматрамо да би по правилу требало избећи вештачење. Оцену, да ли постоји подељена одговорност за настанак штете, суд треба да доноси на основу утврђеног стања у кривичним списима уз евентуално саслушање странака и сведока. Да би се онемогућио приговор о повреди начела непосредности ако се врши само увид у кривичне списе, суд би требало да истакне да је у преосталом делу одлуку донео на основу члана 223. ЗПП.

Ако пак тужени уложи приговор да ће бити премашена сума осигурања, суд је овлашћен да одмах од туженог захтева да суду поднесе обрачун у том правцу.

У члану 2. Закона о основама система осигурања имовине и лица каже се: „Послови осигурања јесу закључивање и извршавање

уговора о осигурању имовине и лица...” У члану 10. овог Закона стоји: „Организација за осигурање дужна је да послује по економским начелима и правилима струке осигурања, у складу са законом, начелима лојалне тржишне утакмице, *добрим пословним обичајима и пословним моралом*”. У Закону се налази и низ одредаба које прописују да организација за осигурање мора имати одговарајуће кадрове и стручне службе, које ће вршити те послове „по правилима струке”. Одредбе из овог Закона, које регулишу обавезно осигурање још строжије прописују права и дужности организација за осигурање. У овој области оне практично врше јавну делатност. Организација за осигурање је по закону дужна да утврђује и исплаћује штете трећим лицима, када такве штете, покривене обавезним осигурањем, настану. Ако је власник моторног возила по закону обавезан да осигура возило, те ако новац од њега за премију осигурања у трену пређе у благајну организације за осигурање, тада је и она дужна да у случају настанка штете, без одлагања узме у разматрање захтев за накнаду штете, да утврди њену висину, те да је одмах исплаћује, а не да тражи да све то утврђује суд и да чека са исплатом штете све док не добије правоснажну пресуду суда.

Када би суд од тужене организације добио обрачун у вези са њеним приговором, могао би по потреби да позове и саслуша стручно лице тужене које је тај обрачун сачинило и потписало. Чланом 112. став 1. Закона о основама система осигурања имовине и лица прописано је: „Овлашћени актуар даје мишљење о томе да ли се организација за осигурање у свом пословању придржава начела и правила струке осигурања из члана 10. овог закона”. Актуар је законом предвиђени контролор пословања организације за осигурање, па ако постоји сумња да у конкретном спору организација као тужена не поштује ова начела приликом давања података суду, она може да трпи законске последице, односно суд може затражити мишљење надлежног актуара.

6. Треба посебно обратити пажњу на део одредбе члана 223. ЗПП у којем је речено, да ће суд по слободној оцени решавати о висини накнаде штете и у случају ако би се она могла утврдити, али са несразмерним тешкоћама. Шта би биле „несразмерне тешкоће”? Свакако би то било улагање великог труда, утрошак несразмерно дугог времена и улагање несразмерно великих трошкова. Описано стање ствари нас наводи на закључак да би суд у оваквим случајевима морао чешће и одлучније да посеже за применом члана 223. ЗПП, као и других солуција које смо овде предложили.

У прилог тези да је измена судске праксе у парницама за накнаду штете нужна, а то великим делом важи и за парнице друге врсте, говоре и следећи разлози:

— парницу води онај ко мора, са једне стране, и онај коме се исплати да је води, са друге стране. (Истина, организације за осигурање, као тужени, убеђују нас да су и оне принуђене да воде парнице, с обзиром на тежак економски положај у којем се налазе

последњих година, али такво образложење није убедљиво. Треба приметити да њихови најчешћи приговори, као што је приговор о подељеној одговорности и приговор да је делом пробијена сума осигурања захтевом за накнаду штете, у себи садрже и делимично признање тужбеног захтева. Зашто одмах у том делу не исплате штету? Ако пак ни то не могу, чему онда обавезно осигурање?) Због тога би било целисходно и праведно да суд, у случају сумње или дилеме, одлучује у корист тужиоца. Таква пракса суда деловала би васпитно и превентивно — да се туженим странкама у оваквим споровима не исплати да воде парницу;

— тужилац ће по правилу пристати на вансудско поравнање ако му тужени, организација за осигурање, пре парнице понуди 60—90% од износа који суд уобичајено досуђује. Штавише, тужилац ће по правилу пристати да му тужени исплати 60—90% накнаде штете коју је првостепени суд досудио пресудом која још није постала правоснажна, ако тужени одлучи да плаћање изврши одмах, што значи, ако одлучи да не улаже жалбу против првостепене пресуде. Организација за осигурање, у досадашњој пракси, по правилу не пристаје ни на ово, јер очигледно основано рачуна да према стварној вредности која ће оштећеном на крају припасти, неће морати да плати ни толико, а свакако не у кратком року.

Треба још рећи да и пуномоћници тужиоца могу подстаћи измену судске праксе. Они могу, у споразуму са својом странком, да утичу на извођење доказа да би се избегла тешка, дуготрајна и скупа процедура, ако одмах у тужби или на првом рочишту за главну расправу предлажу доношење одлуке поводом појединих захтева на основу члана 223. ЗПП, или на друге начине које смо напред предложили, односно, ако не предлажу вештачење или друге доказе који отежавају поступак и умањују ефикасност суда.

СЕМАНТИЧКА ТЕОРИЈА КАЗНЕ*

(Александар Фатић: *Казна као метафора*, НИУ „Службени лист СРЈ”,
Београд, 1995, стр. 111)

Рад Александра Фатића, објављен под насловом *Казна као метафора* у издању угледне издавачке куће „Службени лист СРЈ”, на један необичан, крајње неортодоксан, али истовремено веома убедљив и аргументован начин, обрађује проблематику казне као посебног облика метафоричког језика или, боље речено, одређеног типа поруке којом се успоставља својеврсни, превасходно политички дијалог између популације и власти. Овакав поглед на казну, без сумње, представља значајну новину у домаћој научној литератури која се досада овим феноменом готово искључиво бавила са онтолошког становишта, сматрајући казну мање-више нужним, тј. оправданим материјалним злом које се наноси преступнику.

Мада аутор у предговору свог дела изричито напомиње да оно има карактер увода, може се без претеривања рећи да се ради о једној темељно промишљеној студији, додуше релативно малог обима, али крцатој подстицајним идејама и оштроумним запажањима, углавном критички интонираним и заснованим на најновијим трендовима у савременим филозофским и пенолошким истраживањима.

Такође ваља истаћи да књига *Казна као метафора* има изразито интердисциплинарно обележје, јер је писана не само из филозофске перспективе, већ и са правног, политичког и социјалног гледишта, па је аутор сасвим исправно намењује како филозофима и правницима, тако и широј публици, односно „било ком читаоцу који сматра да казна заслужује да буде промишљена доследније и пажљивије него обично”.¹

У науци кривичног права и правној филозофији регистровано је до данас мноштво релевантних теорија о основу и циљу казне које, са мање или више успеха, покушавају да оправдају њену примену, која у пракси често може изгледати као крајње нехумана, па и варварска.

Тако, идеалистичка учења позната су по томе што истичу да је основ казне захтев апсолутне правде до чијег нарушавања долази извршењем преступа, односно кривичног дела. Кажњавањем учиниоца поново се успостав-

* Рад примљен: 20. III 1996.

¹ Op. cit., стр. 6.

ља правда чије порекло може бити божанског, моралног или законског карактера.

По теоријама, пак, друштвеног уговора (Гроцијус, Хобс, Лок, Русо, Бекарија и др.) основ казне наводно чини поменути уговор; по правним теоријама (Биндинг итд.) тај основ се налази у нормама важећег права, а према социолошким теоријама (Бентам, Франц фон Лист итд.), он се састоји у друштвеној неопходности и корисности да се очува друштвени, одн. правни поредак.

У погледу циља казне, постојеће доктрине се, по правилу, класификују у три групе, тј. у апсолутне, релативне (учења о специјалној и општој превенцији) и мешовите или еклектичке теорије.

Прве сматрају да је циљ казне одмазда према преступнику и да та одмазда проистиче из захтева апсолутне правде; по другима, казна не би смела бити сама себи сврха, већ средство за заштиту друштва од криминалитета, док према трећима казна мора да има за циљ и одмазду и превенцију, јер захтев за одбацивањем одмазде у садашњим условима, без сумње, представља идеал коме, додуше, ваља тежити, али који, нажалост, још увек није сасвим остварљив у пракси.

Све наведене теорије, које су овде, разуме се, крајње сумарно изложене, мањкаве су у том смислу што су недовољно уверљиве да би могле бити без одређених корекција прихваћене у смислу релевантне аргументације подобне за ваљано оправдање казне и институције кажњавања уопште.

Ову констатацију, уосталом, најбоље потврђују резултати до којих је дошао аутор на основу подробне интерпретације појединих репрезентативних теорија казне (ретрибутивне, утилитаристичке и психијатријске) одабраних за анализу из описаног мноштва схватања о основу и циљу казне како би, полазећи од властитог семантичког концепта, доказао исправност своје основне тезе да је казна као врста метафоричког језика само делимично транспарентна и да се, сходно томе, може само делимично етички оправдати, при чему излази на видело да ниво транспарентности од случаја до случаја драстично варира, што са своје стране оправданост кажњавања у принципу доводи у сумњу.

У овом контексту ваља указати на чињеницу да и у домаћем позитивном законодавству — услед нерашчишћених појмова, контроверзи и дилема у кривичноправној науци и филозофији — постоје извесне недоречености, недоследности, па и концепцијске недограђености и нејасноће у погледу места и улоге појединих нормативних решења која се односе на институт казне.

Примера ради, Кривични закон СРЈ утврђује у члану 33. да је сврха кажњавања спречавање учиниоца да чини кривична дела и његово преваспитавање (тј. индивидуална превенција), као и васпитни утицај на друге да не чине кривична дела и јачање морала и утицај на развијање друштвене одговорности и дисциплине грађана (општа превенција).

Из цитираног члана произлази, дакле, да је превенција једини циљ кажњавања и да је законодавац, бар на први поглед, одустао од одмазде као ирационалне институције, неспојиве са декларативно израженом хуманистичком природом југословенског кривичног права.

Међутим, ако одмазда није сврха кажњавања, она је неоспорно по важећем законодавству елемент казне, сагласно општеприхваћеном начелу

да се преступник кажњава зато што је згрешио, али и зато да не би поново грешио.²

У склопу критичког сагледавања и вредновања изложених теорија казне може се, начелно посматрано, поставити и питање да ли и колико семантички приступ који аутор примењује, а који је утемељен на строгом раздвајању дословног од метафоричког у језику, кореспондира са неким најновијим истраживањима у области савремене лингвистике и семиотике. Наиме, представници ових дисциплина наводе да су језик и у вези с њим и наши мисаони процеси битно метафорични и да, сагласно томе, метафора представља „модел структуре кроз који се рефлектује начин на који људи мисле, перципирају објективну стварност, организују своје искуство, па чак и практично делају”.³ Штавише, метафоризација језика је објективна законитост, односно нужност, будући да је репертоар изражајних средстава којима стандардни језик располаже релативно скроман у односу на бесконачно богатство субјективних идеја и емоција које треба да уобличи и материјализује, али до одређеног степена и да унифицира да би се успоставила и осигурала интерсубјективна комуникација.⁴ Ако су ове поставке тачне — а немамо разлога да у то сумњамо, онда се традиционална схватања метафоре (супституционо, компаративно и интеракционо)⁵ морају темељно преиспитати и другачије дефинисати, јер је очигледно да више нису у потпуности сагласна са новим гледиштем о суштини језика, које сматра да досадашња подела на обичан (дослован) и фигуративан (метафоричан) језик само замагљује неке важне видове овог феномена чија се улога састоји у изражавању и споразумевању међу људима.

Језик би убудуће отуда морао да се изучава у свом тоталитету, а језичка значења у једном ширем оквиру у коме би биле избрисане границе између семантике и прагматики. Другим речима, семантичко објашњење метафо-

² Контрoверзе у вези са уређивањем установе казне у југословенском кривичном праву још су видљивије кад се, рецимо, упореди текст члана 21. став 2. Устава СРЈ са одговарајућим решењима садржаним у уставима и кривичним законима република чланица. Наиме, док Устав СРЈ више не предвиђа смртну казну за тзв. савезна кривична дела, па макар била у питању и тако тешка дела као што је геноцид, дотле устав и закони република чланица у систему кривичних санкција и даље задржавају ову казну, и то за знатно лакша кривична дела, што, разуме се, представља својеврстан парадокс. Стога је Законом о изменама и допунама Кривичног закона од 16. јуна 1993. године такође предвиђена смртна казна у систему кривичних санкција, под условом да је прописана републичким законом, а у току 1995. године, сагласно члану 79. Устава СРЈ, образована је и комисија за израду јединственог кривичног закона који ће важити и за републике чланице.

³ Др Петар Вучковић: *Огледи из семантике и прагматики*, „Савремена администрација”, Београд, 1995, стр. 95. и даље. Види и David Lodge: *Начини модерног писања*, Загреб, Глобус — Стварност, Загреб, 1988.

⁴ Као и свака друга форма, језик је константно у варијабилном, опште у појединачном и, сходно томе, увек поставља границе могућности исказивања оног што је лично, субјективно и непоновљиво; поједини филозофи и лингвисти, отуд, с правом тврде да су границе нашег језика — границе нашег света (уп. Мих. Марковић: *Дијалектичка теорија значења*, Нолит, Београд, 1971, стр. 15).

⁵ Према супституционом становишту, метафоричан израз схвата се као замена за дослован израз; по компаративном гледишту, које је формулисао још антички писац и први плаћени професор реторике у старом Риму, Марко Фабије Квинтилијан, метафора је скраћено поређење, а по интеракционом схватању, које потиче од Аристотела, метафора се дефинише као сагледавање једног ентитета из две различите перспективе или као „два појма који делују истовремено”.

ре је, по правилу, непотпуно и захтева неопходну прагматичку допуну ради увида у контекстуалну, ситуациону и динамичку димензију језичког значења.

Што се, пак, тиче синтаксичког аспекта језика, чини се да он, према новом теоријском становишту, не би требало да има релевантан утицај на проучавање значења, па према томе ни метафоре као његовог специфичног облика, из простог разлога што значење које произлази из међусобних односа језичких знакова није и не може бити подобно за интерпретацију у њеном аутентичном смислу. Наиме, уколико се језички знаци искључиво односе на друге језичке знакове, а текстови на друге текстове, онда се, по мишљењу Мишела Фукоа (Foucault) интерпретација, заправо, не може никада остварити, јер овде се помоћу једних знакова тумаче други знакови, па тако долази до таложења једног слоја језика на други. Ближе речено — да се послужимо овде једном дефиницијом П. Рикера (в. Р. Ricoeur: *Жива метафора*, Тека, Загреб, 1981, стр. 8) — тумачити, заправо, значи открити, идентификовати стварност на коју се језички знаци односе; језик је по својој суштини интенционалне природе; он тежи нечем другом, оном што он сам није; он упућује на нешто друго, стоји уместо нечег („stands for something”).

Наведени ставови модерне лингвистике и семиотике, по нашем мишљењу, сасвим су у складу са концепцијом коју заступа аутор у својој књизи, без обзира на другачију терминологију којом се служи и са којом према личном признању није превише задовољан; чињеница је да он, у својим излагањима, заговара у ствари, холистичку теорију казне, при чему у тој теорији главно место припада категорији контекста. Стога се чини да би се његово становиште пре могло назвати холистичким него семантичким.

Посебну пажњу заслужује ауторово тврђење (стр. 65) да је велики недостатак сваке теорије примењене етике или, пак, пенолошке теорије уколико мора да се позива на произвољне и немерљиве појмове, као што су праведност или заслуга,⁶ који су уз то и веома оптерећени емоцијама. Примера ради, ако је праведност равноправност, тада је одговарајући стандард за оправдање легалне казне такође равноправност која је од свих неприменљивих појмова најмање контроверзна категорија, просто зато што смо, наглашава аутор, навикнути да мислимо да су људи равноправни и ништа више од тога (стр. 71—72).

У вези с тим, аутор подсећа да они који се диче ставом да право на равноправност мора бити заштићено кадгод је то могуће, представљају, у ствари, тзв. „добре грађане” који се у западним земљама колоквијално називају и „корен траве” („grass-roots”). Ти тзв. „добри грађани” савремених демократија, нажалост, руководећи се сопственим егоистичким интересима, нису увек склони да сматрају да су људи равноправни и да имају право да буду третирани на равноправан начин. Пошто ови „добри грађани” као гласачка база легитимишу постојеће структуре власти, одговорност за казну у крајњој инстанци мора се приписати управо њима, што, по ауторовом мишљењу, представља једну доиста застрашујућу истину. У том контексту, вели он, није одржива уобичајена претпоставка да су закони на основу којих се кажњавају преступници утемељени на праведности; у ствари закони су засновани на вољи гласача.

По нашем становишту, аутор сасвим основано и с убедљивом аргументацијом критикује досадашње идеалистичке и формалистичке концепције

⁶ Заслуга је један од основа за расподелу добара према принципу сразмерности, тј. према начелу дистрибутивне правде.

правде које су се у конкретној операционализацији толико дискредитовале да су, осим одређених изузетака, готово престале да озбиљно занимају правну теорију и праксу, укључујући ту и економију, политикологију и друге суседне дисциплине.

Штавише, Маркс је својевремено тврдио да право утемељено на начелу правде представља, заправо, примену једнаког мерила на неједнаке случајеве и да је отуда свако право — право неједнакости. Највећи правни мислилац нашег столећа, Ханс Келзен, пак, одбијао је сваку могућност да у својим делима расправља о проблемима правде, а да и не говоримо о писцима марксистичке провенијенције или позитивистичке оријентације. Са објављивањем, међутим, књиге Џона Роулса (John Rawls) под насловом *Теорија правде* (*A Theory of Justice*), по свему судећи, дошло је до одређеног преокрета у размишљањима о месту и улози категорије правде у уређивању друштвених односа и њеном значају за равноправност и једнакост грађана, привредних и других субјеката.

У том смислу, може се, као карактеристична, навести следећа мисао Џона Роулса, којом он започиње своју операционализацију праведног друштва:

„Праведност је прва врлина социјалних институција, као што је истина прва врлина система мишљења. Теорија, колико год профињена и економична, мора се одбацити ако је неистинита; исто тако закони и институције, без обзира на то колико су ефикасни и добро конципирани, морају се изменити или укинуги ако су неправедни.”⁷

Пошто се правда у свом најопштијем значењу идентификује са онтолошким законом равнотеже и као таква дели на више облика или врста (морална, социјална, правна и др.), она се у праву, ради практичне реализације, мора на одговарајући начин конкретизовати и квантификовати тако што се најпре изражава у идеји формалне једнакости, у начелу сразмерности (дистрибутивна правда) и начелу еквиваленције (комутативна правда), односно у ставу да сваком треба признати или дати оно што му припада, а затим се прецизира у форми правичности као примена те идеје, односно тих начела на појединачне случајеве, с циљем да се обезбеди једнако поступање у једнаким случајевима, а такође и правна сигурност, предвидљивост и прорачунљивост последица свачијег понашања.

Решити нешто правично, значи, заправо, нешто ваљано, добро одмерити.

Норберт Винер, међутим, исправно упозорава да је поновљивост старија од правичности, јер без ње не може да буде правичности и да се стога у остваривању правде мора узети у обзир и улога преседана који у већини правних система има велику теоријску тежину, а у свим правним системима велику практичну тежину.⁸ У оба случаја ниједан правни термин нема

⁷ *A Theory of Justice* (London, Oxford University Press, 1973), стр. 26. Принцип праведности у законским текстовима, у формалном смислу, подразумева адекватну сразмеру између права и обавеза, односно овлашћења и одговорности. Велика права а мала одговорност најчешће доводе до самовоље, субјективизма и непромишљених одлука. Ништа, разуме се, није боља ни велика одговорност уз мала права, јер је у том случају и најсавеснији радник најчешће немоћан и од њега се не може захтевати да у пуној мери одговара за поверене задатке и послове.

⁸ По члану 108. тачка 5. Устава СРЈ, Савезни суд је овлашћен да утврђује начелне ставове о питањима од интереса за јединствену примену савезних закона и других савезних прописа и општих аката од стране судова. Ти начелни ставови служе за усмеравање и усклађивање судске праксе, те имају у одређеном смислу карактер преседана.

потпуно сигурно значење док се он и његова ограничења не провере у пракси, а то је управо ствар преседана.

Поступак операционализације правде у форми правичности уз употребу преседана, ради обезбеђивања поновљивости у одлучивању усваја, у суштини, и белгијски филозоф, логичар и правник Хаим Перелман (Chaïm Perelman), један од твораца нове реторике, односно теорије аргуменације. Да би формална правда, односно правило праведности било примењено, по његовом мишљењу, неопходно је класификовати предмете и интерпретирати ситуације, с тим да се класификација и интерпретација ослањају на раније случајеве („precedents“). Правило праведности пружа основ који омогућује да се са ранијих случајева пређе на будуће случајеве и да се употреба преседана изложи у облику квазилогичке аргуменације. Ово правило важи за сваку аргуменацију, а у том погледу право има вредност парадигме.⁹

Када аутор књиге *Казна као метафора* наглашава да појам закона релевантан за теорију казне јесте појединачни пенални код и да појединачна пракса кажњавања представља једину праксу кажњавања коју има смисла оправдати (стр. 56, *op. cit.*), то његово становиште се, у крајњој линији, савршено уклапа у напред наведену схему операционализације начела правде, односно праведности, па га у том смислу ваља у потпуности подржати. Исто тако треба се сагласити и са ставом аутора да је недопустива постојећа пенална пракса, по којој се казна као порука извргава у један первертован дијалог, у коме преступници, заправо, ни на какав значајан начин не учествују, дијалог који има првенствено карактер политичке „демагогизације“ становништва и инструментализације пеналне политике (*op. cit.*, стр. 85).

Порука која објективно није намењена преступнику и његовој социјалној околини, не може бити конститутивни чинилац стварног већ једино фиктивног комуницирања. Штавише, у таквој ситуацији, ради се не само о неравноправном или неправедном третману преступника у односу на остале припаднике одређене глобалне заједнице, него и о негацији права као таквог, тј. као специфичног (принудног, обавезног) облика нормативног комуницирања чије ефикасно остваривање обезбеђује држава, а које подлеже истим законитостима које важе за друштвено комуницирање уопште, схваћено у смислу базичног социјалног процеса или, како би то фигуративно рекли протагонисти кибернетике — „цемента који везује друштвено ткиво“.

Можда је излаз из морално крајње деликатне и незавидне ситуације у погледу садашњег третмана преступника управо онај који сугерише аутор, тј. да се успешна друштвена контрола може постићи једино формирањем једне у суштини пацифистичке културе, у којој би пре свега постојећа политичка елита постепено изменила доминантне парадигме доминантно подражавајућег друштвеног учења, и тиме „извела из употребе“ стереотипе насиља и принуде, агресије и компетитивности који су истовремено и главни индикатор морално проблематичног статуса казне (*op. cit.*, стр. 96).

Ми смо лично сагласни са поменутиим процесом културне трансформације коју назначује аутор, па макар такво опредељење изгледало *prima facie* превише оптимистичко и не баш много остварљиво, али при томе сматрамо да се истовремено никако не би смела изгубити из вида ауторова порука, боље рећи упозорење исказано у завршном делу његове књиге: „The price for the maintenance of the present culture(s) is crime itself.“

⁹ Хаим Перелман: *Право, морал и филозофија*, Београд, 1983, стр. XX—XXI.

На основу свега изложеног, можемо слободно констатовати да рад *Казна као метафора* аутора Александра Фатића представља изузетно вредан допринос југословенској филозофској и правној литератури која се питањем казне са становишта семантике, као што смо већ на почетку овог приказа констатовали, скоро и није бавила, али и значајан прилог истраживању суштине метафоричког језика и институције казне као поруке и битне компоненте нормативно-правног комуницирања.

Писац је у свом раду темељно критички размотрио све главне теорије казне, међусобно их сучелио и истовремено изложио, на аргументован и документован начин, сопствена виђења која неоспорно представљају поузданог водича и драгоцену помоћ читаоцу кроз ову веома сложјену и осетљиву проблематику од пресудне важности за кривично право, криминологију, криминаону политику, пенологију и друге сродне или са њима повезане дисциплине, а свакако и за правну и општу филозофију.

Посебну вредност студије *Казна као метафора* чини пишчево изванредно познавање савремених трендова у теорији казне, као и његове оцене и ставова који, и кад су дати само у назнакама, делују изузетно уверљиво, јер су увек поткрепљени правим и ваљаним објашњењима, односно умешно одабраним разлозима тако да је читалац просто приморан да пишчеве погледе прихвати чак и кад се с њима лично у свему не би могао сложити.

Ми смо дубоко убеђени да ће рад *Казна као метафора* у догледно време постати незаобилазна литература и извор релевантних сазнања за сваког истинског посленика на подручју правне филозофије и пенологије, а такође и неопходан приручник за постдипломске студије на нашим правним факултетима.

Др Зоран Јелић

ХРОНИКА

КОПАНИК, 16. децембар 1995. — Прва катедра *IX* *копаоничке школе природног права* („*Право на животи*“) у секцији „*Право на слободу*“ саопштила је следеће поруче:

1) *Алтернативне затвору* треба да омогуће хуманији и успешнији ресоцијализаторски третман за извршиоце лакших кривичних дела, за малолетнике и за млађа пунолетна лица. У оквирима нашег система кривичних санкција требало би инсистирати на побољшању регулативе условне осуде са заштитним надзором и на широј примени новчане казне као алтернативе казни затвора прописаној до три године. Друштвено користан рад могао би се увести као замена за изречену казну затвора до шест месеци или за неплаћену новчану казну.

2) *Притвор* би требало да буде у искључивој надлежности суда, а регламентација разлога за одређивање притвора у складу са процесним циљевима кривичног поступка, како би се обезбедило што мање задирање у слободу и права људи. Право на *habeas corpus* и гаранције приликом лишења слободе морају се максимално уважавати у кривичнопроцесним и свим другим законима којима се привремено ограничава лична слобода човека. Законом и судским одлукама мора се обезбедити да притвор до пресуђења кривичне ствари траје „разумно време“, али не дуже од једне године.

3) Потребно је да се створе услови за извршење *васијиних мера* које се већ 35 година не примењују у пракси. У предстојећој реформи кривичног законодавства потребно је размотрити могућност доношења аутентичног малолетничког кривичног законодавства са формирањем посебних судова за малолетнике. У будућем јединственом систему кривичних санкција према малолетницима потребно је увести нове мере које се одликују смањеном кривичноправном репресијом („кућа на пола пута“, дневни боравак и алтернативне санкције).

* * *

НОВИ САД, 17. април 1996. — На Правном факултету у Новом Саду др Слободан Марковић, професор Правног факултета у Крагујевцу и главни редактор новог Закона о ауторским и сродним правима и Благота Жарковић, директор Савезног завода за интелектуалну својину, одржали су предавање о *новицима у области права интелектуалне својине*. Предавањем је озваничен почетак дугорочније сарадње Катедре грађанскоправних наука Правног факултета у Новом Саду и Савезног завода за интелектуалну својину.

БЕОГРАД, 17. мај 1996. — Након рањавања општинског јавног тужиоца и једног милиционара у Рачи Крагујевачкој, заменик републичког министра правде, др Небојша Шаркић изјавио је да је у Министарству правде већ припремљен предлог за оснивање *правосудне полиције*, која би бринула о безбедности судова, тужилаштва и носилаца правосудних функција.

БЕОГРАД, 17. мај 1996. — На саветовању о изградњи *правној система и задацима правне науке*, одржаном поводом 90 година излажења *Архива за правне и друштвене науке*, изнесен је податак да је до краја 1994. године са савезним Уставом требало ускладити преко 250 закона, али да је до априла 1996. године, усклађено само 60, међу којима нису најважнији закони. Председник Савезног правног савета, г. Милован Бузацић оценио је да је владино уредбовање почело да разара саме основе правног поретка, док је проф. др Љубиша Лазаревић истакао да владавине права код нас једноставно нема и да је тешко протумачити уставну одредбу о томе шта је у надлежности федерације а шта у надлежности федералних јединица.

БЕОГРАД, 27. мај 1996. — Народна скупштина Републике Србије, у заседању коме и овог пута нису присуствовали посланици водећих опозиционих странака, изабрала је 6 судија Врховног суда, 7 судија и председника Вишег привредног суда, 44 судије и једног председника окружних судова, 23 судије и 5 председника привредних судова, 178 судија и 8 председника општинских судова, 2 окружна јавна тужиоца са 11 њихових заменика и 8 општинских јавних тужилаца са 31 њиховим замеником. Двадесет судија и тужилаца изабрано је из редова адвоката, а међу њима и девет чланова Адвокатске коморе Војводине. Иако је овом избору дат посебан значај, као последњој *великој кадровској обнови правосућа* коју обележавају највећа „попуњеност” у последњих десет година и повратак оних који су отишли у адвокатуру, чињеница је да је још увек неупоредиво већи број судија и тужилаца који су постали адвокати и да „попуњеност” неће решити основне проблеме правосућа: мала примања судија и тужилаца, изостанак мотивације и ефикасности, осујећивање независности и давање предности политичким својствима или утицајима при избору, уместо знању, искуству и способности.

БЕОГРАД, 27—28. мај 1996. — На научном скупу „*Успостављање модерне демократске и правне државе*”, одржаном у организацији Одбора за изворе српског права и Групе за уставотворна питања Одељења друштвених наука САНУ, академик Миодраг Јовичић изнео је став да код нас, иако је нормативно само делимично успостављена, демократске и правне државе у стварности готово уопште нема. Судија Уставног суда Србије, г. Слободан Вучетић, истакао је да председник Србије директно крши Устав тиме што је уједно и председник политичке странке и што одлучујуће утиче на битна кадровска решења, на рад државне телевизије, полиције, војске, банака и на спољну политику. Проф. др Драгољуб Кавран упозорио је да је ниво корупције у управи добио забрињавајуће размере, а проф. др Момчило Грубач

указао је на чињеницу да је са судском независношћу стање исто као и са правном државом и да се судије углавном бирају на основу информација из политичких извора.

БЕОГРАД, 5. јуни 1996. — Приликом *полајања заклетве* новоизабраних судија и тужилаца, министар правде у Влади Републике Србије, г. Аранбел Маркићевић, рекао је да се судијска функција не исцрпљује само у примени закона и да судије, у условима неизграђености правног система, морају учествовати и у доношењу закона. Додао је, при том, да је суд „осматрачница друштвених односа чији видокруг нема ниједан други орган, ни друштвени ни државни”.

Мада идеја о „законодавној функцији судства” није нова, она ни у једној од својих модерних теоријских верзија не предвиђа суделовање судија у доношењу закона, нити је спојива са одредбом члана 12. савезног Устава, која прописује да је власт у СРЈ организована на начелу поделе на законодавну, извршну и судску. Осим тога, упркос свом оптимизму, министар нас оставља са неугодним уверењем да држава, у којој су баш судови, а не рецимо парламент и установе науке и културе, видиковац са кога се шири најбољи поглед на друштвене односе, или не мари за своје грађане или их види у искривљеном огледалу.

МОЛ, 8. јуни 1996. — На седници одржаној у Молу Управни одбор Адвокатске коморе Војводине одлучио је да, у циљу *сузбијања корупције и надриписарства*, предложи промену прописа, према којој би промет непокретности у јавним књигама могао бити спроведен само на основу уговора који је сачињен или прегледан од стране адвоката.

БУДВА, 9—14. јуни 1996. — У организацији Удружења правника Југославије и Савезног министарства правде од 9—12. јуна одржано је саветовање о *актуелним питањима југословенској процесној законодавства* (парнични, ванпарнични, извршни, стечајни, управни, управно-судски поступак и поступак пред уставним судом).

У организацији Института за криминолошка и социолошка истраживања из Београда, од 12—14. јуна одржан је будвански семинар права на тему: „*Теоријски и практични проблеми југословенској казненој законодавства.*”

БЕОГРАД, 10. јуни 1996. — У интервјуу немачком листу *Der Spiegel* председник Србије, Слободан Милошевић, оценио је да је *Трибунал у Хају*, сасвим евидентно, политичка институција. Тим поводом др Владан Васиљевић приметио је да би оваква оцена могла бити покриће за даљу опструкцију сарадње са Трибуналом и да, у часу када око стотину веома угледних стручњака из различитих земаља, у Таормини, расправљајући о заштити права човека у доба ванредних прилика и оружаних сукоба, даје подршку Трибуналу, додатно руши углед наше земље. Неколико дана иза тога, 13. јуна, на министарској конференцији у Фиренци, председник Трибунала, г. Антонио

Касезе (кога је, према његовој тврдњи, 5. јуна у Београду председник Већа грађана Савезне скупштине, др Радоман Божовић, уверавао да се пред нашим војним судом води истрага против тројице официра ЈА против којих је пред Трибуналом подигнута оптужница, иако то није било истина) изјавио је да ће против СРЈ и Републике Српске, због одбијања сарадње са Трибуналом, тражити увођење селективних економских санкција и бојкот у спортским такмичењима.

ЗРЕЊАНИН, 11. јуни 1996. — *Синдикати запослених Окружној и Привредној суда у Зрењанину* одлучили су да се, због изузетно тешког материјалног положаја, придруже протесту запослених у београдском правосудју, на тај начин што ће свакога дана обустављати рад у трајању од један сат. Учесници протеста истичу да се средства, која се по Закону о таксама сливају у посебан фонд, немилице расипају на куповине аутомобила, кредите председницима судова, непотребне адаптације канцеларија и семинаре. Сличан протест су најавили и запослени у панчевачком правосудју.

* * *

БУДВА, 13. јуни 1996. — На седници Председништва Савеза адвокатских комора Југославије прихваћен је годишњи извештај досадашњег председника, г. Борба Вебера, а за новог председника са једногодишњим мандатом изабран је г. Светозар Поповић, председник Адвокатске коморе Црне Горе.

С. Б.

САОПШТЕЊА

СА СЕДНИЦЕ УПРАВНОГ ОДБОРА одржане 08. 06. 1996. године

1. Николајевић Душан, дипломирани правник, рођен 17. 10. 1948. године, уписује се 10. 06. 1996. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Суботици, Пап Павла бб.

2. Вржина Гордана, дипломирани правник, рођена 06.08.1956. године, уписује се 10. 06. 1996. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Бачкој Паланци, Краља Петра Првог, Пословни центар П+1/1, лок. 38.

3. Огњановић Драгомир, дипломирани правник, рођен 14. 04. 1936. године, уписује се 10. 06. 1996. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Сремској Митровици, Светог Саве 1.

4. Миливојев Чулић Видосава, дипломирани правник, рођена 11. 09. 1939. године, уписује се 10. 06. 1996. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Темеринска 6.

5. Табаковић Сениша, дипломирани правник, рођен 08. 04. 1963. године, уписује се 10. 06. 1996. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Старој Пазови, Бранка Радичевића 18.

6. Брише се из Именика адвокатских приправника Табаковић Сениша, адвокатски приправник код Вујовић Драгана, адвоката у Старој Пазови, са даном 10. 06. 1996. године због уписа у Именик адвоката ове Коморе.

7. Условно се уписује Пајковић Драгана, дипломирани правник, рођена 04. 06. 1965. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Панчеву, ЈНА 7, са даном давања свечане изјаве.

8. Брише се из Именика адвокатских приправника Пајковић Драгана, адвокатски приправник код Пенчић Будимира, адвоката у Панчеву, са даном давања свечане изјаве, због уписа у Именик адвоката ове Коморе.

9. Условно се уписује Гужвица Сретко, дипломирани правник, рођен 10. 10. 1945. године, у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Париска комуне 2.

10. Застаје се са решавањем захтева Ветнић Штефаније, дипломираног правника из Беочина, за упис у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине.

11. Уписује се у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду Глишић Јелена, рођена 30. 12. 1968. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Кецојевић Драгутина, адвоката у Новом Саду, дана 10. 06. 1996. године.

12. Брише се из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине Огњановић Драгомир, адвокат у Сремској Митровици, са даном 08. 06. 1996. године, због пензионисања.

13. Брише се из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине Миливојевић Чулић Видосава, адвокат у Новом Саду, са даном 09. 06. 1996. године, због пензионисања.

14. Брише се из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине Петрић Јелена, адвокат у Суботици, са даном 01. 06. 1996. године, због заснивања радног односа. — Делић Мирко, адвокат у Суботици, одређује се за преузиматеља адвокатске канцеларије Петрић Јелене.

15. Брише се из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине Петаковић Бранислав, адвокат у Сремској Митровици, са даном 31. 05. 1996. године, на лични захтев. — Тадић Славко, адвокат у Сремској Митровици, одређује се за преузиматеља адвокатске канцеларије Петаковић Бранислава.

16. Брише се из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине Мирић Стеван, адвокат у Инђији, са даном 31. 05. 1996. године, на лични захтев. — Продановић Предраг, адвокат у Инђији, одређује се за преузиматеља адвокатске канцеларије Мирић Стевана.

17. Брише се из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине Стојанов Мирјана, адвокат у Ковину, са даном 11. 06. 1996. године, због заснивања радног односа. — Милић Душан, адвокат у Ковину, одређује се за преузиматеља адвокатске канцеларије Стојанов Мирјане.

18. Брише се из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине Сабо Марта, адвокат у Новом Саду, са даном 05. 05. 1996. године, због заснивања радног односа. — Поповић Марија, адвокат у Новом Саду, одређује се за преузиматеља адвокатске канцеларије Сабо Марте.

19. Брише се из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине Тот Баги Арпад, адвокат у Суботици, са даном 09. 04. 1996. године, због заснивања радног односа. — Банић Борислав, адвокат у Суботици, одређује се за преузиматеља адвокатске канцеларије Тот Баги Арпада.

20. Брише се из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине Лапчић Мирко, адвокат у Инђији, са даном 31. 05. 1996. године, због заснивања радног односа. — Продановић Предраг, адвокат у Инђији, одређује се за преузиматеља адвокатске канцеларије Лапчић Мирка.

21. Брише се из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине Арсић Драган, адвокат у Зрењанину, са даном 01. 07. 1996. године, због заснивања радног односа. — Пернат Миљан, адвокат у Зрењанину, одређује се за преузиматеља адвокатске канцеларије Арсић Драгана.

22. Брише се из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине Дроњак Жикица, адвокат у Старој Пазови, са даном 05. 06. 1996. године, због заснивања радног односа. — Предојевић Бранислав, адвокат у Старој Пазови, одређује се за преузиматеља адвокатске канцеларије Дроњак Жикице.

23. Брише се из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине Ракић Марија, адвокат у Суботици, са даном 09. 06. 1996. године, због заснивања радног односа. — Вулетић Драгомир, адвокат у Суботици, одређује се за преузиматеља адвокатске канцеларије Ракић Марије.

24. Брише се из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине Ленарт Месарош Естер, адвокат у Суботици, са даном 09. 06. 1996. године, због заснивања радног односа. — Де Негри Карло, адвокат у Суботици, одређује се за преузиматеља адвокатске канцеларије Ленарт Месарош Естер.

25. Брише се из Именика адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине Арнолд Бајаловић Виолета, адвокатски приправник у Старој Пазови, на адвокатско-приправничкој вежби код Ивковић Небојше, адвоката у Старој Пазови, са даном 01. 09. 1994. године.

26. Брише се из Именика адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине Радмиловић Зорица, адвокатски приправник у Вршцу, на адвокатско-приправничкој вежби код Јовановић Војисалва, адвоката у Вршцу, са даном 30. 04. 1996. године.

27. Брише се из Именика адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине Латинковић Татјана, адвокатски приправник у Панчеву, на адвокатско-приправничкој вежби код Стефанов Зорана, адвоката у Панчеву, са даном 27. 05. 1996. године.

28. Брише се из Именика адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине Рађеновић Загорка, адвокатски приправник у Сремској Митровици, на адвокатско-приправничкој вежби код Сретеновић Славице, адвоката у Сремској Митровици, са даном 06. 06. 1996. године.

29. Узима се на знање да је Шијаков Станислава, адвокат у Новом Саду, привремено спречена да обавља адвокатску делатност почев од 01. 06. 1996. године, због породилског одсуства. — Рупњак Љубица, адвокат у Новом Саду, поставља се за привременог заменика Шијаков Станислави, адвокату у Новом Саду.

30. Одбија се захтев Сакач Симе, адвоката у Жабљу, за одобравање привремене спречености за обављање адвокатске делатности.

31. Одбија се захтев Радоњанин Миреле, адвоката у Новом Саду, за одобравање привремене спречености за обављање адвокатске делатности.

32. Узима се на знање да је Дачић Владана, адвокатски приправник у Новом Саду, прекинула адвокатско-приправничку вежбу код Стошић Драгана, адвоката у Новом Саду, дана 29. 04. 1996. године, те да исту наставља код Суботин Милана, адвоката у Новом Саду, дана 30. 04. 1996. године.

33. Узима се на знање да су Беде Отилија и Њилаш Михаљ, адвокати у Кањижи, раскинули уговор о оснивању заједничке адвокатске канцеларије, дана 27. 05. 1996. године. Адвокати ће самостално наставити са радом на досадашњој адреси.

34. Узима се на знање да је Антић Живка, адвокат у Новом Саду, преселила своју адвокатску канцеларију на адресу Стевана Мусића 1, почев од 23. 04. 1996. године.

35. Узима се на знање да је Јовичић Љиљана, адвокат у Суботици, преселила своју адвокатску канцеларију на адресу Мајшански пут 53, почев од 06. 05. 1996. године.

36. Узима се на знање да је Војновић Миодраг, адвокат у Новом Саду, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Јеврејска 2, почев од 15. 05. 1996. године.

37. Узима се на знање да је Сокић Петар, адвокат у Инђији, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Војводе Степе 1, почев од 05. 05. 1996. године.

38. Узима се на знање да је Карајовић Стоја, адвокат у Сомбору, преселила своју адвокатску канцеларију на адресу Париска 1, почев од 20. 05. 1996. године.

39. Одобрава се Уговор о заступању, закључен дана 15. 04. 1996. године између Приватног трговачког предузећа „ФАРКАШ“ из Сенте, и Заједничке адвокатске канцеларије Борђевић Александра и Борђевић Зорана, адвоката у Сенти.

40. Одобрава се Уговор о заступању, закључен дана 30. 04. 1996. године између Предузећа „КМС“ из Сенте, и Заједничке адвокатске канцеларије Борђевић Александра и Борђевић Зорана, адвоката у Сенти.

41. Узима се на знање да је Уговор о заступању закључен дана 08. 06. 1995. године између ТП „Д и В — ПАПИР“ из Новог Сада и Продановић Љиљане, адвоката у Новом Саду, одобрен од Управног одбора Адвокатске коморе Војводине 23. 06. 1995. године, *раскинут* дана 14. 05. 1996. године.

Управни одбор

Теме „Гласника“ за 1996. годину:
РЕФОРМА КРИВИЧНОГ ЗАКОНОДАВСТВА (рок за предају радова 1. VII 1996)
ПРАВНА ДРЖАВА И АДВОКАТУРА (рок за предају радова 1. IX 1996)
ДАНАШЊИ ОБЛИЦИ ДЕЛИКТА МИШЉЕЊА (рок за предају радова 1. X 1996)

Уређивачки одбор „Гласника“ моли своје сараднике да текстове за објављивање опреме уважавајући следеће сугестије:

- име, презиме, звање и занимање аутора исписати у левом углу прве странице изнад наслова, у прилозима за рубрике „чланци“ и „расправе“, а за рубрику „прикази“ и остале рубрике, на крају текста;
- радове кћати на пуној хартији само са једне стране листа, са таквим проредом и рубом да на једној страни има око 28 редова са по 60 словних места у реду;
- обим радова не би требало да прелази за чланке 15 страница, за расправе 10 страница, а за приказе и остале прилоге 6 страница;
- речи које треба да буду штампане латиницом, подвући црвеним, а речи које треба да буду штампане курзивом подвући црним или плавим;
- фусноте сврстати по редним бројевима на крају текста, у истом прореду као текст, уз навођење података овим редом: име или иницијал имена и презиме аутора, назив дела или часописа, број књиге или тома (ако постоје), место издавања, година издавања (за часописе број и годиште), број странице (иза скраћенице стр.); ознаку *op. cit.* користити уместо назива дела и места и године издавања када се исто дело поново цитира на прескок, а ознаку *ibid.* када се исто дело цитира узастопно;
- радове треба потписати и уз њих приложити податке о адреси, броју телефона и броју жиро рачуна аутора;
- уз чланке је пожељно приложити сажетак на српском (иза наслова) и енглеском језику (иза завршетка текста), са кључним речима, не дужи од половине једне кћане странице.

ГЛАСНИК АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

излази 12 пута годишње
у месечним свескама

Оснивач, власник и издавач: Адвокатска комора Војводине.
Годишња претплата: за земљу 120,00 дина., за иностранство
40 USA долара (жиро-рачун број 45700-678-2-2047
са назнаком „за Гласник“)

Овај број закључен је 14. VI 1996. године.

Према мишљењу Секретаријата за информације
Републике Србије бр. 413-01-412/91-01 од 11. априла
1991. године на ову публикацију плаћа се основни
порез на промет по Тарифном броју 8. став 1. тачка 1.
алинеја 10. Тарифе основног пореза на промет.

Компјутерски слог: Младен Мозетић, ГРАФИЧАР, Нови Сад

Штампа: ГРАФО-ОФСЕТ, Сремска Каменица

